

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Aktualizační lexikální prostředky užívané komentátory
Jaromírem Bosákem a Vlastimilem Vláškem při
komentování fotbalových přenosů**

Bakalářská práce

Pavel Šťastný

Vedoucí práce: Mgr. Viktor Jílek, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedených informačních zdrojů a literatury.

Práce obsahuje 101 602 znaků.

V Olomouci dne

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Viktoru Jílkovi, Ph.D., za odborné vedení práce, za cenné rady, připomínky i čas, který mi věnoval. Dále děkuji všem blízkým za podporu při psaní práce i v průběhu celého studia.

Abstrakt

Tato bakalářská práce zkoumá aktualizační lexikální prostředky a jejich výskyt v mluveném doprovodu televizních fotbalových přenosů komentovaných Jaromírem Bosákem a Vlastimilem Vláškem na programu ČT sport. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je vytvořena taxonomie lexikálních prostředků s aktualizačním potenciálem a na jejím základě je v praktické části analyzován vybraný vzorek fotbalových přenosů České televize. Hlavním cílem práce je identifikovat charakteristické lexikální prostředky s aktualizačním potenciálem u obou komentátorů a následně výsledky komparovat a interpretovat.

Klíčová slova

aktualizace, lexikální rovina, příznakovost, sportovní žurnalistika, publicistika v užším slova smyslu, Jaromír Bosák, Vlastimil Vlášek, Česká televize, ČT sport

Abstract

This bachelor thesis deals with foregrounding devices on the lexical level and their occurrence in spoken comment of television football broadcasts commented by Jaromír Bosák and Vlastimil Vlášek on “ČT sport”. This work consists of theoretical and practical part. The theoretical part is focused on the taxonomy of devices with the foregrounding potential and selected sample of Czech television football broadcasts is lexically analyzed on its basis. The main aim of the work is to identify characteristic devices with the foregrounding potential for both commentators and compare and interpret the results.

Key words

foregrounding, lexical level, markedness, sports journalism, publicism, Jaromír Bosák, Vlastimil Vlášek, Czech Television, CT sport

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Zařazení formátu.....	11
2.1 Žánrové vymezení.....	11
2.2 Stylové vymezení.....	11
2.3 Mluvený projev	13
3. Aktualizace	14
3.1 Aktivizace, dynamizace	15
4. Aktualizační lexikální prostředky	16
4.1 Vrstva lexikálních jednotek podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka.....	17
4.1.1 Celonárodní hovorové lexikum.....	18
4.1.2 Rozdíly územní	19
4.1.3 Rozdíly sociální	21
4.2 Vrstva podle slohových příznaků	23
4.2.1 Hovorová slova	24
4.2.2 Odborná slova	25
4.2.3 Knižní lexikum.....	25
4.2.4. Poetismy	26
4.2.5 Publicismy	27
4.3 Vrstvy slov podle časových příznaků	28
4.3.1 Slova zastaralá	29
4.3.1.1. Historismy.....	29
4.3.1.2. Archaismy	30
4.3.2 Slova nová	31
4.4 Vrstvy slov expresivních.....	32
4.4.1 Expresivita inherentní.....	33
4.4.2 Expresivita adherentní	34
4.4.3 Expresivita kontextová	35
4.5 Vrstvy slov cizích	35
4.5.1 Slova citátová, skutečné citáty, okřídlená slova	36
4.6 Pojmenování frazeologická a idiomatická	37
4.6.1 Frazeologismy.....	37

4.6.3 Idiomy	40
4.7 Sémaziologicko-onomaziologické derivace	41
4.7.1 Metafora	42
4.7.2 Metonymie	44
4.7.3 Hyperbolizovaná pojmenování	45
5. Představení komentátorů	46
5.1 Jaromír Bosák	46
5.2 Vlastimil Vlášek	46
6. Metodika analýzy	47
7. Celkový a průměrný výskyt jednotlivých typů aktualizačních jednotek	49
Závěr	56
Analyzované pořady	59
Seznam zkratk	60
Seznam použité literatury	61
Seznam tabulek	64

1. Úvod

Pro sportovní přenosy je důležitou složkou slovní doprovod očitých svědků¹, tedy komentátorů či reportérů, a jejich jazyk se vyznačuje velmi specifickými rysy. Pro sportovní žurnalistiku je typická automatizace - očekávané vyjadřování. Pišící žurnalisté, komentátoři a reportéři mají však potřebu svá sdělení oživit a v takovém případě se jedná o aktualizaci. Snaží se diváky zaujmout zvukově, syntakticky nebo lexikálními prostředky, které lze nazvat individuálními aktualizacemi.² S ohledem na častost užívání a rozsah naší práce bude zkoumána pouze jedna lingvistická rovina – lexikologie, neboť obsahuje velké množství prostředků s aktualizacím potenciálem. Mezi jejich typické jazykové prostředky, které jsou příslušné k nespisovným útvarům národního jazyka, patří slova obecné češtiny, slangismy nebo profesionalismy. V mluvených sportovních projevech se objevují také klišé a obrazná pojmenování, která sdělení beletrizují.³

Každý komentátor ve větší či menší míře chce předvést svou bohatou slovní zásobu či schopnost ji využívat.⁴ Z tohoto důvodu se bakalářská práce zabývá mírou užívání aktualizacích lexikálních prostředků u dvou vybraných komentátorů z jedné mediální organizace. Práce by měla v závěru odpovědět na otázku, do jaké míry se liší míra výskytu aktualizacích prostředků u dvou komentátorů v rámci jedné organizace.

Hlavním cílem předkládané práce je za pomoci lexikální analýzy identifikovat aktualizacích lexikálních prostředků užívané při přímých fotbalových přenosech u dvou vybraných komentátorů, kvantifikovat je a následně porovnat. K jejich identifikaci budou využity: Internetová jazyková příručka, Akademický slovník současné češtiny, Slovník spisovné češtiny, Slovník spisovného jazyka českého, Příruční slovník jazyka českého, Slovník nářečí českého jazyka Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, Slovník české frazeologie a idiomatiky (2. až 5. díl), odborná literatura i odborný časopis *Naše řeč*.

K dosažení hlavního cíle je nezbytné si stanovit několik dílčích cílů – budou vymezeny pojmy aktualizace, neutralita, příznakovost a vytvořena taxonomie aktualizacích lexikálních prostředků. V případě užití jazykových prostředků nezvykle

¹ Svobodová, Ivana. *K stylovému využití jazykových prostředků v televizní sportovní reportáži*. *Naše řeč* [online]. 1992. [cit. 27. 1. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7060>

² Mlčoch 2008, str. 293.

³ Bartošek 1997, str. 51.

⁴ Tamtéž.

nebo příznakově hovoříme o jazykových prostředcích s aktualizacím potenciálem a záleží na příjemci, „na jeho zkušenostech, schopnostech nebo zájmu o jazyk, jak ten nebo onen prostředek hodnotí.“⁵

Vzorek bude tvořen přímými fotbalovými přenosy na sportovním programu veřejnoprávní České televize, ve kterých byli na komentátorských pozicích Jaromír Bosák či Vlastimil Vlášek. U každého z komentátorů budou použity čtyři přenosy, tedy přes šest hodin záznamu. Celkem budeme pracovat s téměř čtrnácti hodinami materiálu. Zkoumané vzorky budou zahrnovat veškerý monologický i dialogický projev komentátorů od přivítání diváků až po rozloučení s nimi. Jednotlivá fotbalová utkání budou vybrána z let 2017 (2 utkání) a 2018 (2 utkání). Z důvodu předpokládané vyšší míry emocionality nebyly do vzorku záměrně zařazeny zápasy národního mužstva,

Fotbalové přenosy na programu ČT sport, který vznikl již v roce 2006, patří dlouhodobě podle žebříčků sledovanosti jednotlivých pořadů zveřejněných na stránkách České televize k nejsledovanějším pořadům. Výběr programu České televize byl zvolen na základě jeho zkušeností ve vysílání sportovních přenosů a dlouhodobě vysoké sledovanosti.

Výběr komentátorů je motivován jejich postavením ve sportovní redakci České televize. Jaromír Bosák a Vlastimil Vlášek jsou hlavními fotbalovými komentátory televize, a zároveň nejvíce nasazováni pro přenosy domácích i zahraničních soutěží. Podle předvýzkumu na 30 minutách náhodně vybraného přenosu od Jaromíra Bosáka – 24. dubna 2018 - a Vlastimila Vláška – přenos z 15. února 2018 - (nebudou dále zahrnuty do vzorku práce) lze očekávat větší míru užívání aktualizacím lexikálních prostředků u Jaromíra Bosáka. Dále by podle výsledků z předvýzkumu měly u obou zmíněných komentátorů dominovat lexikální prostředky se slohovým příznakem a frazeologická pojmenování.

Práce bude pro přehlednost rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části bude na základě kompilace odborné literatury provedeno žánrové vymezení formátu slovního doprovodu sportovních přenosů, specifikován jazyk sportovní žurnalistiky a definován pojem aktualizace. Vyhledávány budou pouze příznakové lexikální prostředky, proto budou vysvětleny pojmy neutralita a příznakovost. Dále bude vytvořena taxonomie aktualizacím lexikálních prostředků, které budou v přenosech analyzovány. Do taxonomie budou zařazeny vrstvy slov – příslušné k nespisovným útvarům národního

⁵ Junková 2010, str. 21.

jazyka, podle stylových příznaků, podle časového zakotvení, přítomností expresivity, podle původu, pojmenování frazeologická a idiomatická a sémaziologicko-onomaziologické derivace. U každého typu budou uvedeny dva příklady (od každého komentátora jeden) z výsledků lexikální analýzy. Pokud se u některého z komentátorů daný typ neobjeví, bude doplněný příkladem z odborné literatury.

V praktické části bude využita metoda lexikální analýzy. Na úvod praktické části budou stručně představeni vybraní komentátoři a popsána metodika analýzy fotbalových přenosů. Výsledky lexikální analýzy bude nutné identifikovat, kvantifikovat je a následně komparovat. Do tabulek budou přehledně rozděleny jednotlivé kategorie aktualizacních lexikálních prostředků, u kterých bude u obou komentátorů přepočítán průměrný výskyt aktualizacního lexika na jednu minutu jejich projevu. Za každou kategorií bude provedena komparace výskytu jednotlivých typů u obou sledovaných komentátorů. V závěru práce budou pomocí syntézy dílčích závěrů každé kategorie všechny poznatky interpretovány a shrnuty.

2. Zařazení formátu

2.1 Žánrové vymezení

Komentování sportovní události označují Mlčoch a Svobodová ve svých textech jako reportáž.⁶ V běžné praxi se užívá označení komentář. Taková pojmenování však musíme chápat jako profesionální, neterminologická. Označení reportáž a komentář nelze akceptovat, neboť doprovodné sdělení sportovní události obsahuje prvky zpravodajské a publicistické dílčí oblasti.

V otázce žánrového vymezení se držíme Jílkova názoru, který mluvené projevy komentátorů sportovních událostí označuje jako fíčrové⁷ kompozice. Taková sdělení jsou žánrově nezačlenitelná, neboť fíčrová kompozice je složena z celých textů či částí různých žánrů.⁸

Základem mluveného doprovodu sportovních televizních přenosů je publicistický referát⁹ – řazen do zpravodajství. V žánru referát jsou zdůrazněny dvě rámcové složky, a to stručné informace o události (místo, čas, uspořádání, návštěvnost, program, atd.¹⁰) a popis průběhu události.¹¹ Referát je doplňován o komentáře či analýzy, které jsou součástí publicistiky v užším slova smyslu.¹²

Samotní autoři mluveného doprovodu sportovních televizních přenosů budou dále v naší bakalářské práci označováni pro zjednodušení a přehlednost jako komentátoři, neboť takto je daná profese pojmenována přímo na oficiální webové stránce České televize.

2.2 Stylové vymezení

Kromě žánrového vymezení považujeme za vhodné vytvořit také stylové vymezení zkoumaného formátu. Výše již bylo řečeno, že mluvené projevy komentátorů obsahují prvky zpravodajské a publicistické dílčí oblasti. Ty náleží do publicistického funkčního stylu, do kterého jsou zařazeny celkem tři dílčí oblasti – zpravodajství, publicistika v užším

⁶ Mlčoch 2008, str. 287; Svobodová, Ivana. *K stylovému využití jazykových prostředků v televizní sportovní reportáži*. Naše řeč [online]. 1992. [cit. 30. 1. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7060>

⁷ Feature (fíčr) je komponované pásmo obrazů, hudby, zvuků, monologů, dialogů, prózy i poezie. (Jílek 2005, str. 138) Je to bohatá, stylizovaná a pestře kombinovaná skladba, která komplexně působí na city diváka. (Mistrík 1985,477)

⁸ Jílek 2005, str. 138.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Mistrík 1985, str. 472.

¹¹ Jílek 2009, str. 75.

¹² Jílek 2005, str. 135.

slova smyslu a beletrizující. Beletrizující dílčí oblastí se vzhledem k našemu tématu nebudeme dále zabývat.

Na základě stručného popisu zpravodajství a publicistiky v užším slova smyslu budou určeny funkce a typické jazykové prostředky pro sdělení náležející do daných oblastí a porovnány se specifiky jazyka sportovní žurnalistiky.

Zpravodajství má primární funkci informativní a jeho cílem je „*podat věcné informace o nových či aktuálních jevech a událostech.*“¹³ Zpravodajské komunikáty zprostředkovávají informace, které slouží příjemcům k utváření vlastních názorů, proto je styl zpravodajství dokumentárně pravdivý a objektivní¹⁴ - přesné, vyvážené, nestranné, aktuální, jasné, srozumitelné vyjadřování a bez autorova názoru.¹⁵

Pro zpravodajství je typické užívání nociónálních prostředků ve snaze o nezaujatou a úplnou informaci. Základem jazykového materiálu jsou neutrální slova spisovného jazyka.¹⁶ Autor zpravodajských komunikátů by neměl používat frekventované či aktualizací prostředky (viz dále). Nevhodné je tak užívání např. aktuálních metafor, frazeologismů, termínů, internacionalismů, neologismů, archaismů, slangismů atd.¹⁷ Takové lexikální prostředky jsou naopak pro komentování sportovních událostí typické.¹⁸

Na rozdíl od zpravodajství z hlediska rozšířenosti, sledovanosti a divácké obeznámenosti, mohou komentátoři sportovních přenosů užívat ustálené sportovní terminologie a frazeologie bez vysvětlení.¹⁹

Pro dílčí oblast publicistickou v užším slova smyslu²⁰ je vlastní přítomnost formativní a zábavní funkce.²¹ Ve zpravodajství jde především o absolutní novost,

¹³ Jílek 2009, str. 55.

¹⁴ Bečka 1992, str. 33.

¹⁵ Osvaldová a kol. 2007, str. 241.

¹⁶ Čechová a kol. 2008, str. 263.

¹⁷ Jílek 2009, str. 59.

¹⁸ Mlčoch 2008, str. 291.

¹⁹ Svobodová, Ivana. *K stylistickému využití jazykových prostředků v televizní sportovní reportáži.* Naše řeč [online]. 1992. [cit. 30. 1. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7060>

²⁰ Minářová užívá označení publicistický styl analytický. (Minářová 2011, str. 174) Obě pojmenování publicistika v užším slova smyslu a publicistický styl analytický uvádí autorský kolektiv v *Současné stylistice.* (Čechová a kol. 2008, str. 246) Mistrík a Chloupek zmiňují analytické žánry. (Mistrík 1985, str. 468; Chloupek 1991, str. 218) Bečka hovoří o publicistických úvahách. (Bečka 1992, str. 342 – 345)

²¹ Jílek 2009, str. 79.

aktuálnost zpráv, zatímco v publicistické dílčí oblasti je určující postoj k nim, jejich posouzení a hodnocení. Informace bývají tedy analyzované, komentované a hodnocené.²²

V dílčí oblasti publicistické v užším slova smyslu jsou na rozdíl od zpravodajství běžné aktualizací prostředky. Specifický jazyk sportovní žurnalistiky je blízký právě dílčí oblasti publicistické v užším slova smyslu, neboť sportovní žurnalistika je „(v dobrém i ve špatném smyslu) pověstná kreativitou, neustálým obměňováním výrazů, které se – zejména lidem mimo sport – ještě ani nevžily.“²³

Výběr lexikálních prostředků ve sportovní žurnalistice ovlivňují „individuální schopnosti redaktorů, jejich jazyková vybavenost, slovní zásoba, schopnost improvizace, pohotovost, jazyková tvořivost, vynalézavost, paměť, věcné znalosti, temperament apod.“²⁴

2.3 Mluvený projev

Výběr jazykových prostředků je ovlivněn také náležitostí k dané formě sdělení. Žurnalistika rozlišuje formu mluvenou a psanou²⁵. Sdělení komentátorů televizních sportovních přenosů je mluvenou formou. Většinu času komentování sportovních přenosů užívá komentátor monologické řeči. Komentáře o právě probíhajících sportovních akcích řadí Bečka do mluvených projevů spatra.²⁶

Jazykovým kódem televizní i rozhlasové žurnalistiky by měla být spisovná čeština, zvláště její hovorová vrstva. V komunikační praxi se však vyskytují nespisovné prvky²⁷. Nespisovnost v takových případech je odrazem bezprostřednosti, nestrojenosti a záměrně manifestované familiárnosti. U mluvených projevů dochází k aktualizaci nespisovnými prostředky více než u psaných komunikátů. Zvláště obecně českými, profesními a slangovými. Hlavním cílem je patrně iluze bezprostřednosti.²⁸

²² Minářová 2011, str. 174.

²³ Šimandl, Josef. *Jak se šíří vychytávání*. Naše řeč [online]. 2004. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7768>

²⁴ Svobodová, Ivana. *K stylovému využití jazykových prostředků v televizní sportovní reportáži*. Naše řeč [online]. 1992. [cit. 30. 1. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7060>

²⁵ Styl psaných textů se označuje jako styl žurnalistický či novinářský, kterým rozumíme texty periodického tisku. (Čechová a kol. 2008, str. 245)

²⁶ Bečka 1992, str. 26.

²⁷ Podle Jílka je tento jev společný s psanou formou. (Jílek 2009, str. 54)

²⁸ Minářová 2011, str. 178 – 179.

3. Aktualizace

Periodičnost publicistiky podle Chloupeka vede logicky k ustalování a automatizování jazykových prostředků. Publicistickému stylu z tohoto důvodu nutně hrozí stereotypnost, která by ovlivňovala komplexní působení na vnímatele.²⁹ Stereotypnost sdělení odstraňuje jazyková tendence zvaná aktualizace, která je vůči automatizaci v opozitním postavení.³⁰

Poprvé pojmy automatizace a aktualizace uvedl již v roce 1932 Havránek³¹, který automatizaci rozumí *„takové užívání jazykových prostředků, a to buď izolovaných anebo vzájemně spojovaných, jaké je obvyklé pro určitý úkol vyjádření, totiž takové, že výraz sám nebudí pozornost, vyjádření po stránce formy jazykové se děje a je přijímáno jako konvenční...“*³²

Aktualizaci popisuje jako *„užití jazykových prostředků takovým způsobem, že samo budí pozornost a je přijímáno jako neobvyklé, jako zbavené automatizace, disautomatizované.“*³³

Jedná se o jazykové procesy, jež se mohou vzájemně doplňovat, jeden přechází v druhý. Například v dílčí oblasti publicistické vznikají slova se záměrem ozvláštnění projevu, ale neustálým opakováním se postupně automatizují. Tím ztrácí svou příznakovost, nápadnost. Naopak automatizovaný prostředek může být znovu aktualizován, tedy stylově aktivován. Užitý v jiné komunikační sféře, v jiném než očekávaném kontextu, působí aktualizovaně, příznakově.³⁴

Vymezení aktualizační jazykové tendence v odborné literatuře je však chápáno odlišně s ohledem na širší pojetí aktualizace a stylové omezení.

Výrazovou aktualizaci, tedy její užší pojetí, zmiňují Karlík a Srpová. Podle Karlíka vzniká výrazová aktualizace záměrnou odchylkou od standardního vyjadřování, a tím původce sdělení sleduje nějaký zvláštní cíl, přídatný k obsahové stránce komunikace.³⁵

²⁹ Chloupek 1986, str. 21.

³⁰ Čechová a kol. 2008, str. 36.

³¹ O automatizaci a aktualizaci hovořil Havránek v souvislosti s esejistickým a básnickým stylem, nikoliv s publicistickým. (Čechová a kol. 2008, str. 26)

³² Havránek 1932, str. 53.

³³ Tamtéž.

³⁴ Čechová a kol. 2008, str. 36.

³⁵ Karlík a kol. 1995, str. 769.

Srpová do užšího pojetí aktualizace zahrnuje neologismy, slova autorská, okazionalismy, individuální, neotřelé prostředky a další.³⁶

V širším pojetí se objevuje u některých lingvistů pojem stylová aktualizace. Chloupek uvádí za základ publicistického stylu užívání neutrálního spisovného jazyka, proto výrazové prostředky jiných vrstev spisovného jazyka považuje v publicistickém stylu za příznakové.³⁷ Příznakové lexikum (viz dále) může tedy patřit do stylové vrstvy určitých projevů a v nich je jeho užití automatizované. V případě jeho volby v nových souvislostech, kontextu, se jeví jako stylově aktivní.³⁸

Vymezení aktualizace Čechové a Chloupka podporuje také Jílkova definice aktualizacních jazykových prostředků: *„Za aktualizacní (aktivizacní) jazykové prostředky, včetně lexikálních, považujeme takové prostředky, jež jsou v textu nápadné, mimořádné, jejich užití vybočuje z pro daný typ textu standardní stylizace, vyjadřování, mají potenciál narušit schematičnost zpravodajských komunikátů, oživit, zatraktivnit text, a tak upoutat pozornost příjemce, aktivizovat jej, motivovat k přečtení (sledování) mediálního obsahu.“*³⁹

V naší práci budeme pracovat s širším pojetím chápání aktualizace, a proto budeme mezi lexémy s aktualizacním potenciálem řadit také prostředky užití v mluvených projevech neobvykle.

Dále budeme pracovat v případě užití jazykových prostředků nezvykle, příznakově, s označením jazykové prostředky s aktualizacním potenciálem, neboť záleží na příjemci, *„na jeho zkušenostech, schopnostech nebo zájmu o jazyk, jak ten nebo onen prostředek hodnotí.“*⁴⁰

3.1 Aktivizace, dynamizace

V odborné literatuře u jednotlivých lingvistů se vyskytují u problematiky aktualizace také pojmy aktivizace a dynamizace. Z tohoto důvodu je nutné si příbuzné pojmy vymezit a stanovit postoj k jejich následnému užívání.

³⁶ Srpová 1998, str. 18.

³⁷ Chloupek 1991, str. 215.

³⁸ Čechová a kol. 2003, str. 139.

³⁹ Jílek, Bednaříková, Svobodová 2016, str. 126.

⁴⁰ Junková 2010, str. 21.

Čechová a Chloupek užívají pojmů aktualizace a aktivizace ve vztahu synonymním.⁴¹ I Jílek podle předchozí definice aktualizacních jazykových prostředků považuje tyto dva pojmy za synonyma, avšak současně aktivizací vyjadřuje snahu autora upoutat pozornost příjemce, ztraktivnit text.⁴² Přestože chápeme aktivizaci jako synonymum k pojmu aktualizace, zároveň ji však akceptujeme ve významu zaujmout, získat pozornost příjemce. V této bakalářské práci s ohledem na přehlednost a srozumitelnost bude však dále užíváno pouze pojmu aktualizace.

Naopak za zcela synonymní slovo k aktualizaci nelze z našeho chápání považovat pojem dynamizace. Z definice dynamického stylu vyplývá, že stejně jako aktualizace souvisí s upoutáním a udržením pozornosti příjemce, avšak klade důraz převážně na slovesa a obsahuje velkou míru procesuálních slov.⁴³

4. Aktualizační lexikální prostředky

Slovní zásoba spisovného jazyka je z naprosté většiny tvořena slovy s čistě nociónální funkcí bez zvláštních vedlejších příznaků, tzv. neutrálními slovy, které lze užít v různých oblastech vyjadřování a tvoří jádro slovní zásoby.⁴⁴

K proměnlivé části a mnohdy k periférii slovní zásoby je řazeno lexikum, které má vedle čistě pojmenovavací funkce různé druhy příznaků, které mají aktualizační potenciál. Podle rozdělení Hausera rozlišujeme v lexikální zásobě lexémy podle:

1. příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka
2. původu
3. časové platnosti
4. frekvence užití
5. slohových příznaků
6. citovostí

Jeden lexém může patřit do více vrstev současně, neboť u něj dochází k překrývání hned několika příznaků.⁴⁵ Při takové situaci bude každý lexém započítáván do více kategorií lexikálních prostředků s aktualizačním potenciálem současně.

⁴¹ Čechová a kol. 2008, str. 250; Chloupek a kol. 1991, str. 206.

⁴² Jílek 2009, str. 82.

⁴³ Mistrík 1985, str. 47.

⁴⁴ Hauser 1980, str. 13-19.

Předchozí Hauserovo rozdělení bude užito jako základ pro vytvoření taxonomie lexikálních prostředků s aktualizacním potenciálem pro naši práci. Chloupek i Čechová však upozorňují, že Hauser bere v potaz pouze lexémy jednoslovné.⁴⁶ Z tohoto důvodu budou do naší taxonomie lexikálních prostředků s aktualizacním potenciálem zahrnuty také frazémy, idiomy a sémaziologicko – onomaziologické derivace, neboť v odborné literatuře jsou uváděny jako aktualizacní prostředky.⁴⁷

Hauserovo členění bude nutné v některých případech s ohledem na zaměření práce modifikovat. Vynechána bude vrstva řídkých slov, která úzce souvisí s archaismy a neologismy, které budou popsány ve vrstvě slov podle časového hlediska. Dále z kategorie odborných slov budou vyřazeny sportovní termíny, které ve sportovních přenosech divák očekává, a jsou v takových případech výrazově nenápadné. Další konkrétní modifikace a jejich důvody budou dle potřeby vysvětleny vždy u každé kategorie zařazené v taxonomii lexikálních prostředků s aktualizacním potenciálem.

4.1 Vrstva lexikálních jednotek dle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka

Nespisovnou slovní zásobu národního jazyka tvoří obecná čeština, regionalismy, dialekty, slang a argot. Velká část slov je společná pro spisovnou, obecnou češtinu i jednotlivá nářečí, ale za skutečné lexikální rozdíly jsou považována pouze nespisovná synonyma ke spisovným slovům a zvláštní slova, která nemají příslušný ekvivalent ve spisovném jazyce.⁴⁸ Veškeré lexikální jednotky z vrstvy podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka se řadí k hovorovému lexiku.⁴⁹ Z tohoto důvodu budou veškeré lexikální prostředky s příslušností k nespisovným útvarům národního jazyka s výjimkou spisovných regionalismů započítávány současně do hovorového lexika.

Nespisovná slovní zásoba, s výjimkou současného chápání obecné češtiny, nemá na rozdíl od té spisovné celonárodní platnost. Lexikum je omezeno zaprvé rozdíly územními, nebo zadruhé rozdíly sociálními. Rozdíly územní zahrnují do své oblasti regionalismy

⁴⁵ Hauser 1980, str. 18-19.

⁴⁶ Čechová a kol. 2003, str. 139; Chloupek 1991, str. 143.

⁴⁷ Čechová a kol. 2008, str. 251-257, Chloupek 1991, str. 207-210.

⁴⁸ Hauser 1980, str. 20.

⁴⁹ Hovorové lexikum není významově totožné s terminologickým souslovím hovorová čeština. V případě hovorové češtiny se označuje mluvená forma spisovného jazyka. (Jílek 2005, str. 9)

a dialektismy.⁵⁰ Slova obecné češtiny řadíme podle Jílka již k hovorovému lexiku celonárodnímu.⁵¹ S ohledem na rozdíly sociální se rozlišují slang a argot.⁵²

Jednotlivé výrazy náležející k nespisovným útvarům národního jazyka budou identifikovány na základě Slovníku spisovné češtiny (SSČ), Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ), Slovníku nářečí českého jazyka (SNČJ) a Příručního slovníku jazyka českého (PSJČ).

4.1.1 Celonárodní hovorové lexikum

4.1.1.1 Slova obecné češtiny

Obecná čeština má svůj původ ve středočeském interdialektu, ale její užívání se rozšířilo za jeho hranice. Její rozšíření je způsobeno demokratizací jazyka – přibližováním spisovného jazyka jeho mluvené podobě.⁵³

Hauser ještě v roce 1980 řadil slova obecné češtiny do kategorie s územním omezením. Rozlišoval slova obecné češtiny, která pronikla do hovorového stylu, a slova s omezeným užitím, jež za hovorová nejsou považována. Obecně česká slova tvořící hovorovou vrstvu byla všeobecně rozšířena a představovala celonárodní nespisovnou vrstvu. Do lexika z druhé vrstvy náležela převážně slova slangová a cizího původu.⁵⁴

Již v roce 1991 Chloupek upozornil, že se obecná čeština v důsledku častého vyskytování v krásné literatuře a dramatece vzdaluje od své původní interdialektické podstaty a stává se celonárodním nespisovným útvarem.⁵⁵

Dnes jsou za obecně české lexikum považována všechna nespisovná slova, která jsou uzuálně užívána na celém jazykovém území a všemi sociálními vrstvami.⁵⁶ Slova obecné češtiny jsou tedy v dnešní jazykové době zcela běžná, ale náleží do nespisovné vrstvy slovní zásoby. Z tohoto důvodu je v publicistickém stylu, pro který je základem neutrální spisovný jazyk⁵⁷, shledáváme jako slova s aktualizacním potenciálem.

⁵⁰ Hauser 1980, str. 20.

⁵¹ Bednaříková – Jílek 2015, str. 87.

⁵² Hauser 1980, str. 20.

⁵³ Jílek 2005, str. 9.

⁵⁴ Hauser 1980, str. 21.

⁵⁵ Chloupek 1991, str. 54.

⁵⁶ Jílek, Bednaříková, Svobodová 2016, str. 122.

⁵⁷ Chloupek 1991, str. 206.

Za obecně česká slova bude v naší práci považováno veškeré celonárodně užívané nespisovné lexikum, které nemá sociální a územní omezení.

Příklady:

Jaromír Bosák (21. listopadu 2017, 2. poločas: 22:52 – 22:56)

„Předtím než **si narychtoval** míč na střelu, byl zastaven.“

Vlastimil Vlášek (5. prosince 2017, 1. poločas: 49:28 – 49:35)

„První dějství bude **fuč**.“

4.1.2 Rozdíly územní

4.1.2.1 Regionalismy

Regionalismy (slovy oblastními) označujeme taková slova, jejichž výskyt přesahuje hranice jednoho nářečí a pokrývá větší oblast. U české slovní zásoby jsou rozlišována slova typická pro moravskou oblast (tzv. moravismy) a území Čech (tzv. čechismy).⁵⁸ Na zbytku území se užívá jejich spisovných synonymních lexémů.⁵⁹ Existují také slova, která se užívají v obou oblastech, ale v každé z nich s jiným významem. Jedná se o tzv. sémantické moravismy (sodovka = limonáda) a čechismy (přišel dlouho = později).⁶⁰

Regionalismy se primárně řadí do nespisovné vrstvy slovní zásoby. V určité oblasti se však vyskytuje několik slov, které se označují za spisovné a „*hodnotí se jako oblastní spisovné varianty*“. ⁶¹ Jako příklady lze uvést varianty zavazet – překážet, stolař – truhlář, slimák – hlemýžď.⁶²

Za lexikální prostředky s aktualizačním potenciálem budou hodnoceny jednak nespisovné regionalismy, a také s ohledem na celé jazykové území budou do naší taxonomie zařazeny spisovné regionalismy, neboť za výrazově nápadné prostředky mohou obyvatelé Čech vnímat moravismy a obyvatelé Moravy čechismy.

⁵⁸ Hauser 1980, str. 21-22.

⁵⁹ Jílek 2005, str. 10.

⁶⁰ Hauser 1980, str. 21.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

V podkategorii regionalismů z důvodu nulového výskytu v analyzovaných přenosech u obou komentátorů budou uvedeny jako příklady moravismus - „kamilky“ a čechismus – „umolousaný“.⁶³

4.1.2.2 Dialektismy

V různých částech českého jazykového území se nespisovná mluva liší a jednotlivým územním variantám se říká dialekt, nářečí.⁶⁴ Dialektismy, nářeční slova jsou známá pouze příslušníkům z jedné konkrétní oblasti. Nachází se například v názvech živočichů, rostlin, osob apod.⁶⁵ I nářeční slova mohou být ve svém původním prostředí vnímána jako nepřiznaková, na ostatním území budou vždy příznaková.⁶⁶

Do skupiny slov nářečních řadí Hauser tzv. etnografické dialektismy, které označují skutečnosti spjaté se životem a zvyklostmi určité oblasti. Objevují se v označování částí oděvu, věcí z domácností, jídel, jevů z oblasti zemědělství. Jako lidová chápeme slova označující skutečnosti vázající se na starý způsob venkovského žití.⁶⁷

V dnešní době rozdíly mezi jednotlivými nářečímí mizí, a tím vznikají interdialekty, nadnářečí.⁶⁸ Interdialekt je „*nestabilizovaný útvar národního jazyka představující nejvyšší vývojové stadium tradičních teritoriálních dialektů – zbavovaných postupně výlučných, nápadných znaků a naopak obsahujících u inovace podle současných vývojových zákonitostí národního jazyka.*“⁶⁹

Do taxonomie lexikálních prostředků s aktualizačním potenciálem v podkategorii dialektismů budou započítávány všechny výše zmíněné typy.

Příklady:

Jaromír Bosák (21. listopadu 2017, 2. poločas: 10:46 – 10:48)

„Nechápu, proč spustil **bandurskou**.“

⁶³ Jílek 2005, str. 10.

⁶⁴ Bělič 1972, str. 9.

⁶⁵ Hauser 1980, str. 22.

⁶⁶ Čechová a kol. 2008, str. 73.

⁶⁷ Hauser 1980, str. 22.

⁶⁸ Jílek 2005, str. 10.

⁶⁹ Chloupek a kol. 1991, str. 53.

U Vlastimila Vláška se dialektismus neobjevil ani jednou a z odborné literatury uvádíme slovo „erteple“, jehož neutrálním synonymem je slovo „brambory“.⁷⁰

4.1.3 Rozdíly sociální

Následujícím souborům specifických výrazů se také říká společenská (sociální) nebo vrstevná nářečí.⁷¹

4.1.3.1 Slang

Výrazová aktualizace spojená s určitým zájmovým nebo pracovním prostředím se nazývá slang. Slangová pojmenování mívají většinou expresivní ráz a vyskytují se převážně v mluvených projevech.⁷² Slangová slova vznikají nejčastěji univerbizací⁷³, na základě metafory, metonymie, haplogií nebo přebíráním cizích slov.⁷⁴

V odborné literatuře se setkáváme s dělením na slang v užším slova a profesní mluvu, avšak podle Hausera jejich rozdělení není zcela přesné. Důvodem je řazení vojenského a studentského slangu do kategorie slangu v užším slova smyslu, ačkoli nevytváří zájmovou skupinu.⁷⁵

Slang v užším slova smyslu

Pod pojmem slang v užším slova smyslu rozumíme výrazové aktualizace vázané na určitou zájmovou skupinu, jakými jsou například sportovci nebo myslivci.⁷⁶ Pro slang v užším slova smyslu je typický velký počet synonymních slov, jejichž vznik je motivován úsilím o stále nové pojmenování skutečností. Taková pojmenování jsou v zásadě živá a plná humoru.⁷⁷

Profesionalismy

Profesionalismy jsou nespisovné odborné názvy, pojmenování a obraty, které se objevují u příslušníků v konkrétním pracovním okruhu.⁷⁸ Profesionální výrazy se často

⁷⁰ Jílek 2015, str. 10.

⁷¹ Bělič 1972, str. 9.

⁷² Hauser 1980, str. 23-26.

⁷³ Vytváření jednoslovného pojmenování nejčastěji pomocí produktivních odvozovacích přípon (-ář, -ák, -ka/-ovka, -ina) (Hauser 1980, str. 25.)

⁷⁴ Jílek 2005, str. 11.

⁷⁵ Hauser 1980, str. 24.

⁷⁶ Chloupek a kol. 1991, str. 59.

⁷⁷ Jílek 2005, str. 11.

⁷⁸ Jílek 2005, str. 10.

vyskytují po celém území, ale pro příslušníky jiných zaměstnání je jejich význam mnohdy neznámý.⁷⁹

„Profesní mluva má jako celek některé komunikační kvality: stereotypnost, netvůrčí ráz vyjadřování, automatizovanost, opření o vyjadřovací modely a jejich soustavné vyhledávání, nezřídka i tendence k vyjadřovací exkluzivnosti, ba i hra na exkluzivnost.“⁸⁰

Pro příslušníky jednotlivých profesí je specifická slovní zásoba výhodná pro svou jednoznačnost, ekonomičnost, nezávislost na kodifikaci, pro sdělovaný signál společenské solidarity a zároveň i odbornosti a pojmovosti. Některé profesionalismy dokonce doplňují oborovou terminologií a stávají se spisovným lexikem (např. ze sportovní terminologie: prsař, koulař, oštěpař ad.)⁸¹ Odlišnost profesionalismů od spisovných termínů je v tom, že nejsou obecně rozšířeny a normovány. Není mezi nimi však vyznačena ostrá hranice.⁸²

V taxonomii byly vyčleněny podkategorie slang v užším slova smyslu a profesionalismy samostatně. V analýze však budou z důvodu nejasného řazení jednotlivé typy slangu začleněny do společné kategorie.

Příklady:

Jaromír Bosák (26. září. 2017, 2. poločas: 46:41 – 46:44)

„Málem z toho byl čtvrtý **banán**.“

Vlastimil Vlášek (3. května 2018, 1. poločas: 42:47 – 42:51)

„**Standardek** má o něco více k dispozici Arsenal.“

4.1.3.2 Argot

Argotické prostředky jsou charakteristické pro příslušníky deklasovaných skupin a jejich užívání je známkou zařazení do určité skupiny. Hlavním důvodem vzniku argotických slov je odlišení od jiných sociálních skupin a snaha po skrytí významu sdělení. Dříve se jednalo o zloděje, kasaře apod. Argotická slova v současné době ve společnosti

⁷⁹ Bělič 1972, str. 9.

⁸⁰ Chloupek 1991, str. 58.

⁸¹ Chloupek 1991, str. 57-59.

⁸² Hauser 1980, str. 24-25.

stále přetrvávají, i se nově vytvářejí.⁸³ Argot se nejčastěji vyskytuje ve věznicích, v partách narkomanů, zlodějů, podvodníků a v organizovaných skupinách. Po výskytu argotických slov v uměleckém stylu se však původní záměr argotu, což je utajení sémantiky výrazu, zmizel. Dnes jsou veřejnosti známá například slova prachy (peníze) nebo káča (pokladna).⁸⁴

Argot se vyznačuje bohatou slovní zásobou, neboť vznikají neustále nová argotická slova z důvodu stálé obměny již déle používaných a prozrazených slov. Typickými znaky pro argotické prostředky jsou silná expresivita, žertovnost nebo slovní hříčky.⁸⁵

Ve vybraných přenosech se argot nevyskytoval. Jako příklady uvedeme slova „krek“ (kokain) a „piko“ (pervitin).⁸⁶

4.2 Vrstva podle slohových příznaků

Vymezení slohového příznaku lexikálních jednotek je problematické, neboť hranice stylových norem nejsou jasně stanoveny a soustava funkčních stylů se neustále vyvíjí.⁸⁷ Do výčtu kategorií podle slohových příznaků se řadí zvláštní vrstvy slov hovorových, knižních, termínů, poetismů a publicismů. Pokud slovo nenáleží do žádné z těchto uvedených kategorií, je jeho užití možné v libovolném projevu kterékoliv stylové oblasti.⁸⁸

Hauser ve svém členění slovní zásoby podle slohových příznaků neuvádí publicismy, neboť se o existenci zvláštní lexikální vrstvy typické pro styl publicistický podle něj v té době pochybovalo.⁸⁹ Do naší práce na základě novější klasifikace, například Chloupkovy, Jílkovy nebo Čechové, budou zařazeny.

Při identifikaci jednotlivých prostředků jsme využili ASSČ, SSC, SSJČ a PSJČ. Problém nastal u víceslovných publicismů, které slovníky neobsahují. K identifikaci víceslovných publicismů bude použito Krajcovy metody. U víceslovných výrazů, které budou počítovány ve sdělení jako aktualizační, bude zjištěna frekvence výskytu daného spojení ve všech korpusech publicistických textů (SYN 2006, 2009 a 2013) a následně porovnána s výskytem stejné lexikální jednotky ve všech korpusech řady SYN. Za publicismy budou

⁸³ Hauser 1980, str. 27-28.

⁸⁴ Minářová 1996, str. 33-34.

⁸⁵ Hauser 1980, str. 28.

⁸⁶ Jílek, Bednaříková 2015, str. 72.

⁸⁷ Chloupek 1991, str. 144.

⁸⁸ Jílek 2005, str. 13.

⁸⁹ Hauser 1980, str. 29.

považovány takové výrazy, které mají v publicistických korpusech alespoň poloviční výskyt v porovnání s výskytem ve všech korpusech řady SYN.⁹⁰

4.2.1 Hovorová slova

Hovorová slova a slovní spojení jsou užívána především v mluvených projevech stylové oblasti prostě sdělovací.⁹¹ Jsou dominantně nespisovná a řadíme k nim prostředky útvarů a polotvarů národního jazyka (viz výše). V rámci hovorového lexika se nachází lexikální jednotky původně nespisovné, které zespisovněly a nyní jsou součástí hovorové češtiny⁹². Ve většině případů se jedná o univerbizovaná pojmenování, jejichž víceslovná synonyma nejsou v běžném jazyce frekventovaná (dodávka, panelák, obývací).⁹³ U univerbizovaných názvů se často objevuje homonymita, takže bez uvedení kontextu nemusí být jejich význam zřejmý (škodovka – továrna, automobil, lokomotiva).⁹⁴

Veškeré hovorové lexikum má ve formálních stylech, tedy i v publicistickém stylu, zřetelný aktualizační potenciál.⁹⁵ Rozlišení mezi neutrálním a hovorovým slovem je subjektivní, neboť závisí na vzdělání, věku i místě původu.⁹⁶ Z tohoto důvodu budou lexikální prostředky, které jsou součástí hovorové češtiny, i přes jejich zespisovnění v naší práci identifikovány jako potenciálně aktualizační.

Hovorová slova jsou často současně expresivní.⁹⁷ Jak již bylo výše zmíněno, v takových případech má slovo příslušnost ke dvěma vrstvám zároveň.

Příklady:

Jaromír Bosák (10. dubna 2018, 1. poločas: 19:11 – 19:16)

„No je **fakt**, že Otamendi inkasoval ránu od Maného.“

Vlastimil Vlášek (5. prosince 2017, 2. poločas: 42:58 – 43:01)

„Zpracování bylo **super**.“

⁹⁰ Stejného postupu bylo užito v bakalářské práci KRAJC, Ivo. *Výskyt aktualizačních jazykových prostředků v pořadu Události před a po změně jeho podoby v roce 2012*.

⁹¹ Jílek 2005, str. 13.

⁹² Hovorová čeština je považována za mluvenou formu spisovného jazyka. (Jílek 2005, str. 9)

⁹³ Jílek, Bednaříková 2015, str. 89.

⁹⁴ Hauser 1980, str. 31.

⁹⁵ Jílek, Bednaříková 2015, str. 89.

⁹⁶ Hauser 1980, str. 31.

⁹⁷ Hauser 1980, str. 30.

4.2.2 Odborná slova

Do odborné stylové vrstvy náleží především termíny a terminologická spojení, která souhrnně vytvářejí odborné názvosloví, terminologii. S ohledem na konkrétní vědní obor a z jazykového hlediska musí termíny splňovat určité požadavky – jednoznačnost, přesnost, ustálenost (normalizovanost), nosnost (operativnost), neexpresivnost.⁹⁸

Nejdůležitějším z požadavků je jednoznačnost, neboť dbá na maximální určitost vyjadřování. Pouze v jednom terminologickém systému se vyskytují termíny absolutně jednoznačné. Druhým typem jednoznačnosti odborných slov je relativní jednoznačnost. Takové termíny jsou jednoznačné pouze uvnitř příslušné terminologie.⁹⁹

U termínů dochází však častěji k tzv. determinologizaci. Příčinou příliš častého užívání a postupného přecházení z oblasti vědecké do publicistické, někdy i do hovorové oblasti přestávají mít platnost termínu. Dochází u nich ke ztrátě původní přesné vymezenosti a jednoznačnosti (např.: trend, parametr, optimální).¹⁰⁰ V případě naší analýzy nebudou započítávány do lexika s aktualizacním potenciálem sportovní termíny, které jsou ve sportovní žurnalistice vnímána jako výrazově nenápadná, příjemce je očekává.

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 1. poločas: 39:43 – 39:47)

„Míč si potom vybral **trajektorii**, ...“

Vlastimil Vlášek (4. 10. 2018, 1. poločas: 26:48 – 26:52)

„Petr Rada ve velkých **emocích**.“

4.2.3 Knižní lexikum

Knižní slova je možné užít ve všech stylových oblastech a podle Jedličky jsou vždy příznaková, nestávají se neutrálními pro žádnou stylovou oblast.¹⁰¹ Slova náležející do stylové vrstvy knižní jsou typická pro psaný jazyk.¹⁰² V mluvené podobě se užívá knižnosti v případě oficiálních projevů publicistické nebo celé stylové sféry rétorické.¹⁰³ Knižní

⁹⁸ Jílek 2005, str. 15.

⁹⁹ Hauser 1980, str. 32-33.

¹⁰⁰ Hubáček 1982, str. 47.

¹⁰¹ Jedlička 1970, str. 67.

¹⁰² Jílek 2005, str. 14.

¹⁰³ Minářová 2011, str. 190.

lexikum „*je součástí aktivní (či i pasivní) slovní zásoby omezeného okruhu uživatelů jazyka, s čímž souvisí i nízká frekvence užití. Jedná se o pojmenovací jednotky intelektualizační, příslušné vyššímu vyjadřovacímu stylu.*“¹⁰⁴

I u knižních slov platí, že postupem času mohou přecházet v neutrální a naopak. Příkladem přechodu z neutrální vrstvy do knižní je slovo evokovat. Naopak se stalo např. u slova investice.¹⁰⁵

Do knižní lexikální vrstvy budou započítávány současně archaismy, původní poetismy, které vešly do širšího užívání, ale nezobecněly (mystický), exkluzivní pojmenování z cizích jazyků (konsensus), kulturní fráze, skutečné či fiktivní citáty, kalky (spěchej pomalu, před branami) a multiverbismy (lékařské kruhy).¹⁰⁶

Identifikace knižního lexika byla prováděna na základě práce se SSČ, kde jsou takové výrazy označeny zkratkou „kniž.“ Jílek však uvádí jako jeden ze způsobů identifikace knižního slova porovnání daného slova se synonymem, o němž víme, že má neutrální charakter.¹⁰⁷

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 1. poločas: 14:18 – 14:23)

„A ještě mu k tomu **ušetřil** bolíček, jak se rozmáchl rukama.“

Vlastimil Vlášek (5. prosince 2017, 1. poločas: 4:42 – 4:46)

„Co se týče jmen, tak to **evokuje** zajímavé kanonýry.“

4.2.4. Poetismy

Lexikální prvky umělecké vrstvy, poetismy, jsou zpravidla úzce spjata s určitým literárním obdobím, směrem nebo školou. Umělecká slova jsou jako neutrální užívána pouze v uměleckém stylu.¹⁰⁸ Historické poetismy se zřídka objevují v publicistické nebo hovorové oblasti, kde mají výrazný příznak citovosti.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Jílek, Bednaříková, Svobodová 2016, str. 121.

¹⁰⁵ Jílek 2005, str. 15.

¹⁰⁶ Bednaříková-Jílek 2015, str. 91-92.

¹⁰⁷ Jílek 2005, str. 14.

¹⁰⁸ Jedlička 1970, str. 66.

¹⁰⁹ Hubáček 1982, str. 48.

Poetismy se z důvodu dobové vázanosti rychle opotřebovávají a získávají charakter tzv. historických poetismů (luna, vesna, oř ad.)¹¹⁰ Některá umělecká slova postupně zanikají (zimodech, jezeřiště, mrtvolina), některá jsou stále vnímána jako poetismy (bol, modrojas, lepý), jiná zase získala příznak knižnosti (lučina, skalina, chrabrý). Malá skupina poetismů ztratila svůj příznak a je možné je hodnotit jako slova neutrální (oslavenec).¹¹¹

U Jaromíra Bosáka ani Vlastimila Vláška nebyly poetismy užity. Příklady jsou uvedeny výše.

4.2.5 Publicismy

„Za publicismy považujeme jednoslovná pojmenování s posunutým, přeneseným významem, jednotky vzniklé na základě slovtvorných obměn formantů, frazeologismy a ne zcela lexikalizované fráze, pro něž je typický výskyt v publicistické oblasti, zatímco v dalších oblastech se nevyskytují, případně je jejich výskyt nižší než v oblasti publicistické.“¹¹²

Publicismy vznikají s motivací aktualizačního pojmenování, s vysokou frekvencí výskytu se však stávají automatizovanými. Z tohoto důvodu se pohybují na ose aktualizace-schematizace.¹¹³

Publicismy jsou nepříznakové ve stylové oblasti publicistické¹¹⁴, avšak jsou výrazově nápadné. Nová publicistická pojmenování získávají pozornost příjemce svou neotřelostí označení skutečnosti. Vrcholně schematizované publicistické fráze jsou vnímány též jako výrazově nápadné, neboť jsou příjemci v určité míře pocíťovány jako jednotky patřící k publicistické stylové sféře.¹¹⁵ Takové schematizované lexikální jednotky jsou označovány jako novinářské fráze, klišé.¹¹⁶

Jednoslovné publicismy budou identifikovány na základě SSČ, kde jsou označeny zkratkou „publ.“ V případě publicistických frazeologismů a frází je nutné provést komparaci výskytu v publicistických a ostatních sděleních (viz výše).¹¹⁷

¹¹⁰ Jedlička 1970, str. 66.

¹¹¹ Jílek 2005, str. 18.

¹¹² Jílek, Bednaříková 2015, str. 98.

¹¹³ Jílek, Bednaříková 2015, str. 92.

¹¹⁴ Jílek 2005, str. 18.

¹¹⁵ Jílek, Bednaříková 2015, str. 98.

¹¹⁶ Jílek, Bednaříková, Svobodová 2016, str. 130.

¹¹⁷ Jílek, Bednaříková 2015, str. 95.

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 2. poločas: 47:37 – 47:39)

„Taková **ochutnávka** pro Jana Matouška.“

Vlastimil Vlášek (3. května 2018, 2. poločas: 7:47 – 7:52)

„A pomalu ale jistě se vypracovává v **lídra** tohoto celku.“

4.3 Vrstvy slov podle časových příznaků

V jazyce se vyskytují vrstvy slov, které lze vyčlenit, zařadit a kvalifikovat na časové ose.¹¹⁸ Ve slovní zásobě se podle časových příznaků vyčleňují specifické lexikální vrstvy, které se vyskytují na krajních pólech – zastaralá a nová slova. Hranice časového omezení se v důsledku společenských změn a vývoje neustále posunuje.¹¹⁹ U lexika s časovým příznakem „*je výrazová nápadnost, tedy aktualizační potenciál, dána neobvyklostí vyplývající z vědomí časové nenáležitosti na straně příjemce (zřetelné zejména u archaismů), rovněž nízké frekvence výskytu, jedná se o jednotky, které se vymykají z rámce běžně užívaného lexika.*“¹²⁰

U zastaralých slov bylo užito převážně SSC, následně SSJČ a PSJČ. Nastavení identifikace neologismů se ukázalo být problematické, neboť hranice novosti není jasně stanovena (viz níže) a dostupné slovníky neologismů jsou vzhledem k analyzovaným vzorkům z roku 2017 a 2018 zastaralé. Pro identifikaci nových pojmenování jsme se inspirovali Krajcovým propracovaným postupem¹²¹.

Nejprve bude nutné si určit náhodný vzorek 100 slov z publikace *Nová slova v češtině: slovník neologismů 2* z roku 2004 (zkoumané roky 1996 – 2002). U náhodně vybraných sto slov bude určen průměrný výskyt na milion slov v korpusu SYN2005 (texty z let 2000 – 2004). Rozdíl mezi nejstarším zachyceným rokem ve Slovníku neologismů 2 a nejnovějším rokem v korpusu SYN2005 je osm let. Výrazy z analyzovaného vzorku, který pochází z roku 2017 a 2018 budou posuzovány v korpusu SYN2015, neboť časový rozdíl mezi naším analyzovaným vzorkem a korpusem SYN2005 je velký. Korpus SYN2015 obsahuje podobné množství výrazů jako korpus SYN2005 a obsahuje texty z let 2010-2014. Největší možná odchylka mezi korpusem SYN2015 a námi vybranými

¹¹⁸ Mistrík 1985, str. 72.

¹¹⁹ Hauser 1980, str. 40.

¹²⁰ Jílek, Bednaříková 2015, str. 100.

¹²¹ Podobného postupu bylo užito v bakalářské práci KRAJC, I. *Výskyt aktualizačních jazykových prostředků v pořadu Události před a po změně jeho podoby v roce 2012.*

fotbalovými zápasy je stejná jako rozdíl mezi Slovníkem neologizmů 2 a korpusem SYN2005. Hranice posuzování nových slov bude stanovena pomocí nejvyšší frekvence z námi vybraného vzorku.

Podle zmíněného postupu hranici průměrného výskytu na milion pozic 1,0 přesáhlo pouze 11 výrazů z náhodně vybraného vzorku ze Slovníku neologizmů 2. Slovo s nejvyšším průměrným výskytem na milion slov je DJ s 5,17 výskyty.¹²² Za neologismy budou označeny tedy takové jednotky, které v korpusu SYN2015 budou mít průměrný výskyt na milion pozic nižší než 5,17.

Vzhledem k nízkému počtu slov s vyšším průměrným výskytem na milion pozic než 1,0 považujeme stanovenou hranici 5,17 za dostatečnou.

4.3.1 Slova zastaralá

Slova zastaralá jsou z běžného užívání vytlačována a užívá se jich pro potřeby zvláštního vyjádření. Hauser upozorňuje na nemožnost označení této skupiny jako stará slova, neboť slova, která se vyskytují v jazyce po celá staletí, mohou být neustále součástí aktivní slovní zásoby (matka, otec, země ad.)¹²³ Slova zastaralých se užívá především v uměleckém stylu z důvodu vytvoření dobového koloritu.¹²⁴

Důkazem již výše zmíněné společensko-politické podmíněnosti vývoje jsou například z důvodů ideologických do roku 1989 slova archaická jako domovník, hasič, strážník či historismy jako exekutor nebo hejtman, která dnes patří do běžně užívaného lexika.¹²⁵

4.3.1.1 Historismy

Lexémy označované jako historismy se v aktivní části slovní zásoby současného jazyka již neobjevují, neboť skutečnost, kterou pojmenovávají, zanikla.¹²⁶ Historismy jsou spisovná slova, která měla v jistém časovém období vysokou frekvenci užívání.¹²⁷

¹²² Korpus Syn2015 /cit. 16. 3. 2019/. Dostupné z:

https://kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=mouseover&pagesize=40&refs=%3Dopus.nazev&q=~Kv1uhx5sSwEi&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=syn2005&attr_allpos=all

¹²³ Hauser 1980, str. 41.

¹²⁴ Jílek, Bednaříková 2015, str. 99.

¹²⁵ Jílek 2005, str. 21.

¹²⁶ Hubáček 1982, str. 49.

¹²⁷ Mistrík 1985, str. 73.

Historismy lze seskupit do několika věcných okruhů (zbraně, staré vojenské tituly, názvy zařízení, peněz, zaměstnání ad.), neboť souvisí se společenským životem a dnes se vyskytují pouze v historických textech v kontextu příslušné doby, na kterou se váží.¹²⁸ V takovém případě, že označují dobové realie, kterých se dané sdělení bezprostředně týká, jsou historismy bez aktualizacího potenciálu.¹²⁹

Vlastimil Vlášek nepoužil ani jeden historismus. Z odborné literatury byl vybrán za příklad výraz „zlatý“ ve smyslu měnové jednotky.¹³⁰

Příklady:

Jaromír Bosák (10. dubna 2018, 1. poločas: 0:50 – 0:54)

„Jeden z protivníků jde s obnaženou hrudí a s **palašem** ve vztyčené ruce.“

5.3.1.2. Archaismy

Archaická pojmenování jsou nahrazována novějšími pojmenováními, která se v běžném jazyce stala frekventovanějšími.¹³¹ Výskyt archaismů je omezen na starší texty, kde mají funkci charakterizujících prostředků doby v uměleckých textech, esejistice nebo rétorice.¹³²

Jílek a Hauser podle míry zastarání dělí archaismy na jednotky zastarávající a zastaralé. Jednotky zastarávající se postupně přestávají využívat a objevují se v pasivní lexikální zásobě starších generací (např.: almara, ctitelkyně ad.) Jednotky zastaralé nejsou dnešními uživateli jazyka užívány vůbec (např.: chmelovina = pivo, bradýř = holič, an = který ad.)¹³³ Takového dělení však nebude pro analýzu užito, neboť obě skupiny jsou shodně příznakové.

Příklady:

Jaromír Bosák (10. dubna 2018, 1. poločas: 5:04 – 5:06)

„Ten tlak je **tuplovaný**.“

¹²⁸ Hauser 1980, str. 42.

¹²⁹ Jílek, Bednaříková 2015, str. 99.

¹³⁰ Jílek 2005, str. 21.

¹³¹ Jílek 2005, str. 20.

¹³² Mistrík 1985, str. 73.

¹³³ Jílek 2005, str. 20; Hauser 1980, str. 41.

„Ne nadarmo je už osm let **stálicí** v obraně Atlética.“

4.3.2 Slova nová

Jako neologismy jsou označována slova, která jsou relativně nová, nebo alespoň je většina mluvčích jako nová pociťuje¹³⁴. Neologismy jsou vymezovány v prvním případě v užším slova smyslu, kam se řadí jednotky motivované racionální technologickou a společenskou pojmenovávací potřebou. Dále se zde nachází široce užívaná aktualizační, neotřelá pojmenování.¹³⁵

Neologismy chápané v užším slova smyslu postupně ztrácí svůj příznak novosti a stávají se součástí lexikálního systému.¹³⁶ Podle Mistríka však není přesně dána hranice, kdy nové slovo přestane být novým. Nejčastěji je přijímána myšlenka, že příznak novosti slovo ztrácí, když dojde k přechodu z pasivní do aktivní části slovní zásoby. Záleží tedy na frekvenci užívání.¹³⁷ Nejčastěji neologismy vešly ve známost prostřednictvím publicistického funkčního stylu.¹³⁸

Širší pojetí neologismů zahrnuje také jednotky, které se nestanou běžnou součástí lexikálního systému, jsou neperspektivní (silec = automobil, alkoholizovat se, vábitelé, dederon, tesil).¹³⁹ Mezi ně jsou zařazeny okazionalismy (včetně aktualizovaných frazeologismů a nelexikalizovaných frází) a autorská slova.¹⁴⁰

Neologismy se dělí dle původu na domácí a přejatá z cizích jazyků a dle způsobu vytvoření se rozlišují typy neologismů – slovotvorné, souslovné, frazeologické a sémantické.¹⁴¹ Jednotlivé typy neologismů nebudou blíže popsány, neboť pro naši analýzu je není nutné rozlišovat.

S ohledem na aktualizační potenciál nebudou do taxonomie zařazeny terminologické neologismy, neboť vznikají z nutnosti pojmenovat nové skutečnosti, nikoliv s motivací odlišného, neotřelého vyjadřování. Za neologismy s aktualizačním

¹³⁴ Mezi neologismy nepatří pojmenování, která vznikají záměrnou deformací slov nebo novotvořením z neznalosti jazykových prostředků u cizinců nebo dětí. (Hauser 1980, str. 44)

¹³⁵ Jílek, Bednaříková 2015, str. 66.

¹³⁶ Karlík a kol. 1995, str. 95.

¹³⁷ Mistrík 1985, str. 75.

¹³⁸ Hauser 1980, str. 43-45.

¹³⁹ Jílek 2005, str. 21.

¹⁴⁰ Jílek, Bednaříková 2015, str. 66.

¹⁴¹ Hauser 1980, str. 46-47.

potenciálem budou v analýze identifikovány jednotky, které nemají potenciál stát se systémovou jednotkou – okazionalismy, autorská slova - a mají v korpusu SYN2015 nižší frekvenci výskytu na milion pozic než 5, 17 (viz výše).

Příklady:

Jaromír Bosák (10. dubna 2018, 1. poločas: 25:11 – 25:16)

„To byla **polostřela, polocentr.**“

Vlastimil Vlášek (5. prosince 2017, 2. poločas: 8:26 – 8:29)

„Už je na dostřel, nebo na **docentr.**“

4.3.2.1 Frazeologické neologismy

Nová pojmenování jsou vytvářena také v podobě frazeologismů. Mezi frazeologické neologismy jsou započítávána taková pojmenování, která vznikají zcela nově, nebo obměnou původních frazeologismů. Obměna původních frazeologismů je často provedena elipsou, tedy vypuštěním určité části věty. Pro jejich identifikování je užito stejné hranice frekvence výskytu na milion pozic jako u jednoslovných neologismů.

Příklady:

Jaromír Bosák (26. září 2017, 1. poločas: 40:57 – 41:00)

„Vzal kluky **na kolotoč.**“

Vlastimil Vlášek (4. října 2018, 1. poločas: 41:12 – 41:14)

„Teď Besedin může **odpovědět jinou mincí.**“

4.4 Vrstvy slov expresivních

*„Expresivní výraz bývá tu zpravidla chápán jako výraz vyjadřující vedle prvků nociónálních i osobní citový vztah, třebaš již kolektivně zobecnělý, k vyjadřování skutečnosti.“*¹⁴² Expresivní příznak se objevuje u slov všech stylových oblastí kromě odborných názvů.¹⁴³

¹⁴² Zima 1961, str. 5.

¹⁴³ Hauser 1980, str. 51.

Jílek zmiňuje celkem tři příčiny užití expresivních lexikálních jednotek, a to jako projev (sebe)vyjádření emočního stavu, uvolnění vnitřní emocionality, vyjádření citové reflexe skutečnosti¹⁴⁴; záměr užitím expresivních prostředků podpořit naplnění z konativních funkcí, nebo kombinace předchozích motivací.¹⁴⁵

K vytvoření taxonomie expresivního lexika bude užito trojího dělení dle Zimy¹⁴⁶, který rozlišuje expresivitu inherentní, adherentní a kontextovou. Hauser se na rozdíl od Zimy zabývá pouze expresivitou inherentní, neboť se zaměřuje pouze na citové příznaky, které jsou spjaty se slovesem.¹⁴⁷ V naší práci je však důležité brát ohled také na kontext a rozlišovat citové příznaky vyplývající z užití slova, které jsou zahrnuty v Zimově klasifikaci.

Expresivní lexikum je dále děleno dle kvality. Podle takového kritéria je vyčleňována expresivita pozitivní (miláček, hajat) a negativní (babizna, chlastat).¹⁴⁸ V naší taxonomii nepovažujeme dělení dle kvality za podstatné, proto se tímto dělením nebudeme dále zabývat.

O zařazení lexikálních jednotek do vrstvy expresivního lexika bylo rozhodnuto na základě Internetové jazykové příručky, SSČ, SSJČ, nebo ASSČ, a o jejich následné příslušnosti k inherentní, adherentní, nebo kontextové expresivitě na základě níže stanovených vymezení.

4.4.1 Expresivita inherentní

Inherentní expresivita souvisí vnitřně s lexikální jednotkou.¹⁴⁹ U inherentně expresivních lexémů je expresivita stálou součástí jejich významu, nevzniká významovou změnou slova.¹⁵⁰ Dle způsobů vyjádření jsou v kategorii rozlišovány expresivita hlásková, slovotvorná a lexikálně sémantická.¹⁵¹

¹⁴⁴ Takto motivované užití expresivity se v publicistickém stylu považuje za profesionální selhání. (Jílek, Bednaříková, Svobodová 2016, str. 126)

¹⁴⁵ Jílek, Bednaříková, Svobodová 2016, str. 126.

¹⁴⁶ Zima 1961, str. 10-11.

¹⁴⁷ Hauser 1980, str. 48.

¹⁴⁸ Jílek 2005, str. 27-28.

¹⁴⁹ Jílek 2005, str. 23.

¹⁵⁰ Zima 1961, str. 12.

¹⁵¹ Hauser 1980, str. 49.

Hlavním poznávacím znakem hláskové expresivity je neobvyklost konkrétní hlásky nebo hláskové skupiny s ohledem na podobu neutrálních slov.¹⁵² Jde o spojení předopatrových souhlásek *d', t', ň, j* se samohláskami zadní strany (např.: *čučet, hňup, ňouma ad.*)¹⁵³

Slovotvorná expresivita obsahuje slova zdrobnělá¹⁵⁴, zveličená, zesílení nebo zjemnění původní vlastnosti, názvy nositelů vlastností vyznačujících se nápadným znakem, názvy osob se zápornou předponou a negativní příznak zesilující cizí předpony.¹⁵⁵

Typ lexikálně sémantické expresivity je spjatý se základním významem lexikální jednotky a vyvolává citové hodnocení.¹⁵⁶ Slova obsahující lexikálně sémantickou expresivitu jsou v kultivovaných projevech vnímána jako nežádoucí a mají neutrální synonyma (zhrubělá, vulgární slova).¹⁵⁷

K vnitřní diferenciaci inherentní expresivity nebude v průběhu analýzy přihlíženo, neboť dílčí diferenciaci inherentní expresivity nemá na cítění aktualizačního potenciálu vliv.

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 1. poločas: 38:25 – 38:28)

„To byla taková **trošičku** silnější malá domů.“

Vlastimil Vlášek (23. listopadu 2017, 2. poločas: 34:12 – 34:15)

„Tak se tu možná schyluje k **oslavičce**.“

4.4.2 Expresivita adherentní

Expresivita vzniklá přenesením neutrálního slova do nového, neočekávaného kontextu na základě podobnosti nebo souvislosti se nazývá adherentní expresivita.¹⁵⁸ Jedno slovo může mít vedle svého věcného, neutrálního, hned několik dalších expresivních

¹⁵² Zima 1961, str. 13.

¹⁵³ Hauser 1980, str. 49.

¹⁵⁴ U zdrobnělých slov je původní význam čistě nocionální (označovat věci kvantitativně menší), avšak často se s tímto významem pojí expresivní příznak kladný – *kočička, nožička, děřátko ad.* (Hauser 1980, str. 49)

¹⁵⁵ Jílek 2005, str. 24.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Hradilová 2015, str. 19.

¹⁵⁸ Tamtéž.

významů.¹⁵⁹ Přenesený význam u některých lexémů může být ustálený, sloužit jako ozvlášťující prostředek s aktualizacním potenciálem, nebo si ponechat charakter okazionalismu, slova nahodilého.¹⁶⁰

Příklady:

Jaromír Bosák (21. listopadu 2017, 2. poločas: 41:05 – 41:08)

„Teď to zase **zavařil** hostům Mané.“

Vlastimil Vlášek (5. prosince 2017, 2. poločas: 26:06 – 26:10)

„V té depresi si začíná **koledovat** o druhou žlutou.“

4.4.3 Expresivita kontextová

Expresivita, která se objevuje u lexémů až v kontextu a mimo kontext mizí, se nazývá kontextová expresivita. Nepatří ovšem do roviny lexikologie, ale její vlastní oblastí je jen stylistika.¹⁶¹ V rámci stylizace textu užívá autor kontextové expresivity k dosažení zvláštního sémantického efektu. Jílek uvádí jako příklad ironii a slovní humor.¹⁶²

Příklady:

Jaromír Bosák (26. září 2017, 2. poločas: 28:22 – 28:28)

„Dopředu se vydal Mario Götze, ale je to přibržděný **kvapík**.“

Vlastimil Vlášek (23. listopadu, 1. poločas: 37:47 – 37:49)

„Šel do **mlýnice** hráčů.“

4.5 Vrstvy slov cizích

Z hlediska původu jsou rozlišovány jednotky domácí a cizí.¹⁶³ Vrstva cizích pojmenování není jednotná a Hauser je vnitřně diferencuje podle: přizpůsobení slovům domácím, stáří přejetí a jazyků, z kterých bylo slovo přejato.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Zima 1961, str. 43.

¹⁶⁰ Hradilová 2015, str. 19.

¹⁶¹ Zima 1961, str. 84.

¹⁶² Jílek 2005, str. 25.

¹⁶³ Hubáček 1982, str. 54-55.

¹⁶⁴ Hauser 1980, str. 51.

Ve skupině cizích slov rozlišujeme dva pomyslné krajní body – slova zcela přizpůsobená a slova zcela nepřizpůsobená. Prvně jmenovaná část obsahuje zdomácnělá slova (škola, kalendář), která jsou v již dnes užívaném jazyce natolik běžná, že si uživatelé neuvědomují jejich původ. Uprostřed mezi těmito krajními body se pohybují slova, která jsou běžně užívána jako zcela přizpůsobená slova, avšak jejich cizí původ prozrazuje zvuková i grafická podoba. Jejich odlišnost se shledává ve výskytu nezvyklých hlásek, odlišnosti kombinací hlásek.¹⁶⁵ U zcela přizpůsobených slov a slov nacházejících se mezi zdomácnělými a nepřizpůsobivými žádný aktualizační potenciál nevidíme, neboť některá z nich jsou součástí jádra slovní zásoby.

Jako potenciálně aktualizační budeme do naší taxonomie řadit okřídlená slova a lexikální jednotky citátové, které jsou součástí slov zcela nepřizpůsobených.¹⁶⁶ Hauser do této skupiny lexémů řadí také pojmenování cizích reálií. Jako příklady uvádí pojmenování cizích měn (rubl, libra), titulů postavení (sir, markýz), zeměpisných jevů (džungle, buš) ad.¹⁶⁷ Takové lexikální jednotky budou v naší analýze považovány za příznakové pouze v případě, že nebudou užity v náležitém kontextu.

4.5.1 Slova citátová, skutečné citáty, okřídlená slova

Citátová slova si zachovávají všechny rysy jazyka, z kterého byla převzata.¹⁶⁸ Zachovávají si svůj původní pravopis, ve většině případů také výslovnost a nepřejímají české koncovky.¹⁶⁹ Podle Hausera jsou citátová slova vždy stylisticky příznaková a autor je využívá s motivací exkluzivity vyjadřování a intelektualizace projevu.¹⁷⁰

Zpravidla jsou tvořena minimálně ze dvou slov a mají z komunikačního hlediska sekundární charakter, dají se nahradit více nebo méně vhodnými domácími výrazy. Pokud proniknou hlouběji do lexikálního systému, přestávají být citátovými výrazy.¹⁷¹ U citátových slov rozlišujeme frazeologizovaná citátová pojmenování, která jsou založena na obrazném pojmenování. Jako příklady uvádí Jílek *ex post*, *face to face*, *sex appeal* ad.¹⁷²

¹⁶⁵ Hauser 1980, str. 51-52.

¹⁶⁶ Karlík a kol. 1995, str. 100.

¹⁶⁷ Hauser 1980, str. 52.

¹⁶⁸ Hubáček 1982, str. 55.

¹⁶⁹ Karlík a kol. 1995, str. 100.

¹⁷⁰ Hauser 1980, str. 54.

¹⁷¹ Hrbáček, Josef. *Citátové výrazy a jiné periferní lexikální prvky cizího původu*. Slovo a slovesnost [online]. 1971. [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2061>

¹⁷² Jílek 2005, str. 30.

Pro frazeologizovaná citátová pojmenování nebude vyčleněna samostatná kategorie, avšak budou zařazeny do kategorie slov frazeologismů a citátových současně.

Jako okřídlená slova označujeme opravdové citáty, mezi které patří přísloví a úsloví (Carpe diem, Festina lente) nebo autentické výroky historických osob, spisovatelů nebo literárních postav v původním jazyce (Cogito, ergo sum; Veni, vidi, vici) a jejich kalky (viz dále).¹⁷³

Jako zvláštní příklad přejímání z cizích jazyků uvádí Karlík a kolektiv tzv. kalkování. Jedná se o přesné napodobení cizího vzoru, doslovné překlady, citátových slov.¹⁷⁴ Citátová slova svým překladem ztrácí příznak cizosti. Z tohoto důvodu kalky nebudou zařazeny mezi cizí lexikální prostředky s aktualizacním potenciálem. Většina kalků však bude zpravidla součástí frazeologismů.

Cizí lexikální jednotky jsme identifikovali na základě uvedených definic sami, neboť jejich příznak cizosti je u uvedených typů zřetelný. Slova náležející do vrstvy slov cizích budou mít současně příznak knižního lexika.

Příklady:

Jaromír Bosák (10. dubna 2018, 2. poločas: 46:20 – 46:27)

„Myslím si, že celým Manchesterem bude protékat dnes pořád dokola **You'll never walk alone**.“

Vlastimil Vlášek (4. října 2018, 1. poločas: 31:28 – 31:36)

„Když jsem se díval na trenérské a hráčské **curriculum vitae** Alyksandra Khatskeviche, tak mě zaujala jedna věc.“

4.6 Pojmenování frazeologická a idiomatická

4.6.1 Frazeologismy

Frazeologismy jsou typem víceslovných lexikálních jednotek a jedná se o ustálenou kombinaci, která je tvořena alespoň dvěma slovními jednotkami.¹⁷⁵ Využívají se především v oblasti hovorové, publicistické a v umělecké oblasti slouží zejména v projevech

¹⁷³ Jílek 2005, str. 30-31.

¹⁷⁴ Karlík a kol. 1995, str. 101.

¹⁷⁵ Karlík a kol. 1995, str. 71.

jednotlivých postav.¹⁷⁶ Frazémy jsou časté v psaných i mluvených projevech sportovní žurnalistiky (ztratit šanci, zmařit naději, ladit formu).¹⁷⁷ Existují frazeologismy stylisticky neutrální jako husí kůže, jde to k duhu, tvrdý oříšek. Většina z nich je však podle Hausera příznaková.¹⁷⁸

Jednotlivá slova v rámci frazeologismu ztrácí svůj původní význam a získávají význam spojený s frazeologismem. Vnímání frazeologismů není jednotné. Širší pojetí zařazuje k frazeologii všechna víceslovná pojmenování, tedy i sousloví, dokonce i slovesné vazby a ovšem též frazeologismy větné, jako jsou úsloví, přísloví, pořekadla, aforismy, okřídlená slova. Pouze spojení s celkovým obrazným významem (tvrdý oříšek) by patřilo k frazeologismům v užším pojetí.¹⁷⁹ Typickými znaky frazeologismů jsou expresivnost a metaforičnost.¹⁸⁰ V naší práci bude pracováno s širším pojetím frazeologismů.

Podle míry frazeologizace se dělí na jednotky s jedním frazeologickým členem (vlčí mák – frazeologizováno pouze slovo vlčí) nebo frazeologizované jako celek (prolomit ledy, šedá eminence).¹⁸¹ Podle této klasifikace nebudeme v analýze postupovat. Jílek dále rozlišuje frazémy větné, nevětné a přechodné mezi větnými a nevětnými. V taxonomii naší práce bude však zvoleno z důvodu snadné identifikace v SČFI dělení frazeologismů na neslovesné, slovesné a větné frazémy.

Všechny frazeologismy a idiomy budou považovány za potenciálně aktualizační. Některé z nich mohou mít i příznak knižního lexika. K určení frazémů a idiomů bylo užito SČFI.

4.6.1.1 Frazémy neslovesné

Neslovesné frazémy jsou vyjádřeny bez slovesa a rozlišujeme dva různé typy. Jmenné frazémy obsahují podstatná jména, přídavná jména, zájmena a dále některá z nich mohou být tvořena příslovci či číslovkou. Druhým typem neslovesných frazémů jsou relační, které obsahují předložky, spojky, částice a deiktické výrazy.¹⁸²

¹⁷⁶ Jílek 2005, str. 73.

¹⁷⁷ Čechová a kol. 2008, str. 255.

¹⁷⁸ Hauser 1980, str. 163.

¹⁷⁹ Hauser 1980, str. 160.

¹⁸⁰ Karlík a kol. 1995, str. 71.

¹⁸¹ Jílek 2005, str. 73.

¹⁸² SČFI 2 2009, str. 9.

Mezi neslovesné frazeologismy jsou započítávány ustálená přirovnání, která se připojují hned za podstatné (kluk jako buk) nebo přídavné jméno (červený jako rak).¹⁸³ Funkcí ustáleného přirovnání bývá často intenzifikace, zdůraznění a kladné, či záporné hodnocení některého ze znaků.¹⁸⁴

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 2. poločas: 46:00 – 46:05)

„A tím pádem se slávistům otevírá **jakás takás** příležitost.“

Vlastimil Vlášek (4. října 2018, 1. poločas: 3:42 – 3:48)

„On jediný má zkušenosti s **litými boji** na mezinárodní scéně.“

4.6.1.2 Frazémy slovesné

V této podkategorii jsou zařazeny frazémy, které obsahují sloveso. Vznikají kombinací přídavného a podstatného jména. Podle Jílka do této kategorie budou začleněna také rčení (úsloví), která se v kontextu podle potřeby mluvnicky mění (vzít vítr z plachet).¹⁸⁵

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 2. poločas: 0:25 – 0:30)

„Hráči Bordeaux pořádně **špicovali uši** v kabině.“

Vlastimil Vlášek (4. října 2018, 2. poločas: 29:03 – 29:05)

„Tenhle střet **byl fifty fifty**.“

4.6.1.3 Frazémy větné

Větné frazémy jsou často již hotové věty, popřípadě souvětí, která se do kontextu zapojují jako celek. Mají podobu buď slovesných frazémů (Ranní ptáče dál doskáče), nebo

¹⁸³ Hauser 1980, str. 162.

¹⁸⁴ Karlík a kol. 1995, str. 72.

¹⁸⁵ Jílek 2005, str. 74.

neslovesných (Všude dobře, doma nejlip).¹⁸⁶ Jejich povaha je však pojmenování a jsou ekvivalentní slovu, nebo slovnímu spojení.¹⁸⁷

Mezi větné frazémy jsou zařazeny pořekadla, přísloví, pranostiky a okřídlená slova.¹⁸⁸ Pro kompletnost vysvětlení problematiky větných frazémů budou jednotlivé typy krátce vymezeny i přes to, že v analýze je nebudeme dále rozdělovat.

Porekadla jsou anonymními výroky, které se snaží vystihnout konkrétní situaci.¹⁸⁹ Mají stále neměnnou podobu a často jsou veršovaná (My o koze, on o voze).¹⁹⁰

Prísloví jsou definována jako anonymní výroky, které jsou krátkými průpověďmi s mravním naučením, a nemusí být zasazeny do kontextu (Kdo šetří, má za tři).¹⁹¹

Posledním typem jsou pranostiky, které se týkají zkušeností s roční dobou, atmosférickými jevy, nebo zemědělskou prací (Vánoce na blátě).¹⁹²

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 1. poločas: 0:18 – 0:20)

„Noc je ještě mladá.“

Vlastimil Vlášek (4. října 2018, 2. poločas: 35:15 – 35:18)

„Tam zaplat' pán Bůh, není nikdo v bílém dresu.“

4.6.3 Idiomy

V Jílkově publikaci jsou od frazeologismů odděleny idiomy, které obsahují tzv. monokolokabilní prvky, které se mimo dané spojení neobjevují (na jedno brdo, pozdě bycha honit).¹⁹³ Toto vnímání idiomů se liší od Karlíkova pojetí, který monokolokabilní prvky zmiňuje přímo u frazémů. Rozdíl mezi frazémy a idiomy dle Karlíka: „*V této*

¹⁸⁶ Karlík a kol. 1995, str. 72-73.

¹⁸⁷ Hauser 1980, str. 163.

¹⁸⁸ Jílek 2005, str. 75.

¹⁸⁹ Karlík a kol. 1995, str. 73.

¹⁹⁰ Hauser 1980, str. 164.

¹⁹¹ Jílek 2005, str. 75.

¹⁹² Karlík a kol. 1995, str. 73.

¹⁹³ Jílek 2005, str. 75.

*dichotomii pak označení frazém akcentuje formální stránku frazeologické jednotky, idiomy stránku významovou.*¹⁹⁴

Lexikální prostředek z kategorie idiomů nebyl zaznamenán ani jednou. Z odborné literatury byly vybrány příklady „na jedno brdo“ a „myši mají pré“.¹⁹⁵

4.7 Sémaziologicko-onomaziologické derivace

*„Obrazy objevující se v publicistice jsou v podstatě založeny na využití konotovaných významů, na určitém typu přenášení podoby myšlenky, vlastnosti, jevu a děje, na metaforičnosti v celé šíři.*¹⁹⁶ Jednotlivé typy přenášení významu se označují jako tropy.¹⁹⁷

Ve většině případů se však v publicistickém stylu setkáváme s ustálenými, lexikalizovanými obraznými pojmenováními a publicisté s motivací projasnit nudná vysvětlování, vymýšlejí nové, nezvyklé, až šokující obrazy.¹⁹⁸ Ty vznikají i z již existujících ustálených obrátů a reminiscencí na ně (např. svlékání ze železné košile).¹⁹⁹

Dělení jednotlivých typů přeneseného významu se v odborné literatuře liší. Hauser zmiňuje bez dílčího dělení metaforu, metonymii a synekdochu.²⁰⁰ Chloupek k výčtu shodně s Jílkem přidává přirovnání a personifikaci.²⁰¹ V Jílkově typologii se objevuje navíc hyperbola.²⁰²

Do taxonomie naší práce v kategorii sémaziologicko-onomaziologických derivací budou zahrnuty všechny výše vyjmenované typy, avšak budeme postupovat dle Hrabákova dělení. Ten považuje za hlavní dva tropy metaforu a metonymii. Jako podtypy metafory budou zařazeny přirovnání a personifikace. U metonymií budou uvedeny synekdochy.²⁰³ Problém v zařazení nastává u hyperboly, neboť Hrabák ji přiřazuje k metonymii, Jílek ji identifikuje jako dílčí typ metafory dle rozsahu a Filipec a Čermák ji chápou jako jednu

¹⁹⁴ Karlík a kol. 1995, str. 71.

¹⁹⁵ Jílek 2005, str. 75.

¹⁹⁶ Chloupek a kol. 1991, str. 207.

¹⁹⁷ Hrabák 1977, str. 138.

¹⁹⁸ Srpová 2008, str. 110-113.

¹⁹⁹ Čechová a kol. 2008, str. 251.

²⁰⁰ Hauser 1980, str. 71.

²⁰¹ Chloupek a kol. 1991, str. 207.

²⁰² Jílek 2005, str. 44-48.

²⁰³ Hrabák 1977, str. 138-152.

z variant metafory a metonymie.²⁰⁴ V naší práci bude přiřazena k hlavním tropům jako samostatný typ.

Obrazná pojmenování jsou identifikována na základě níže uvedených definic.

4.7.1 Metafora

Metafora je definována jako přenášení slov na základě vnější podobnosti denotátů, která se týká tvaru, barvy, umístění, rozsahu nebo funkce.²⁰⁵

Podle ustálenosti jsou vyčleňovány aktuální a uzuální (pevné, lexikalizované) metafory.²⁰⁶ Aktuální zástupné pojmenovávací jednotky jsou vytvořené pro určité a jednorázové, nebo krátkodobé užití. Aktuální metafory z důvodu jejich novosti představují neobvyklá označení skutečnosti, a tím jsou vždy výrazově nápadná.²⁰⁷

Dále dle Srpové budeme za aktuální metafory považovat rozsáhlejší metaforické celky, které obsahují metafory patřící do různých významových domén. Jako příklad Srpová uvádí větu: V domácí kuchyni se jim totiž podařilo namíchat kotel hodně tvrdého a těžkotonážního rocku.²⁰⁸

Naopak uzuální metafory se lexikalizovaly, ustálily se postupným opakováním a jsou uvedeny ve slovnících spisovného jazyka. Za uzuální metafory považujeme takové lexikální prostředky, které jsou jediným označením skutečnosti.

Ovšem i uzuální metafory mohou mít aktualizační potenciál, být výrazově nápadné. Uzuální metafora je výrazově nápadná v případě, že k ní ve slovnících lze dohledat neutrální přímé synonymní pojmenování, jde o metaforu výrazově nápadnou. Jako příklady lze uvést metafory běží motor (je nastartovaný, funguje), cihlová barva (červenooranžová).²⁰⁹

Metafory mají podobu jednoslovných i víceslovných lexémů.²¹⁰ V analýze budeme rozeznávat však pouze jednoslovné metafory, neboť dvouslovné metafory budou obsaženy

²⁰⁴ Hrabák 1977, str. 152; Bednaříková – Jílek 2015, str. 48; Filipec – Čermák 1985, str. 111.

²⁰⁵ Hauser 1980, str. 71.

²⁰⁶ Jílek 2005, str. 44.

²⁰⁷ Bednaříková – Jílek 2015, str. 101.

²⁰⁸ Srpová 2008, str. 110-112.

²⁰⁹ Bednaříková – Jílek 2015, str. 103.

²¹⁰ Filipec – Čermák 1985, str. 111.

v kategorii frazémů. Některé metafory mohou zároveň náležet také do expresivního aktualizačního hlediska. Jako příklady uvedeme slova palice, škopek.²¹¹

V rámci metafory jsou vyčleňovány také personifikace, které přenáší vlastnosti živých bytostí na neživou věc, a synestézie, které zaměňují počítky různých smyslů.²¹² Pro bližší představu uvedeme z naší práce jako příklad synestézie spojení „pikantní zápas“ (10. 4. 2018, 1. pol.: 11:34 – 11:38). Tyto dva typy metafory však nebudou sledovány samostatně, nýbrž jako součást metafory.

Příklady:

Jaromír Bosák (26. září 2017, 1. poločas: 16:44 – 16:47)

„Piszcekův **moped** dojel do cíle včas.“

Vlastimil Vlášek (5. prosince 2017, 1. poločas: 7:16 – 7:18)

„Pak to musel **hasit** faulem.“

4.7.1.1 Přirovnání

Přirovnání je stejně jako metafora přenášena na základě podobnosti. U přirovnání je však jasně dána podoba, která má v úplnosti pět členů – přirovnávané, spona, společná vlastnost, formální ukazatel, přirovnávající.²¹³ Oproti metafoře se jedná o elementárnější způsob vyjadřování.²¹⁴

Přirovnání mohou být lexikalizovaná (je bílý jako sýr – neopálený), nebo nelexikalizovaná či aktualizovaná (jako by mi spadly klíče do kanálu – překvapená, zaskočená).²¹⁵ Obě tyto varianty přirovnání budou z důvodu výrazové nápadnosti v analýze hodnoceny jako lexikální prostředky s aktualizačním potenciálem.

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 2. poločas: 38:23 – 38:29)

„Pumelice **výživná jako dva obědy za sebou**.“

²¹¹ Jílek 2005, str. 45.

²¹² Hrabák 1977, str. 146.

²¹³ Jílek 2005, str. 47-48.

²¹⁴ Mistrík 1985, str. 139.

²¹⁵ Bednaříková – Jílek 2015, str. 45.

Vlastimil Vlášek (3. května 2018, 1. poločas: 11:18 – 11:24)

„Jak si Costa odmítnul Naha Monreala, ten **odletěl jak papír od sekané.**“

4.7.2 Metonymie

Metonymií rozumíme přenášení slova na denotát na základě vnitřní podobnosti. Hauser uvádí, že daleko častěji vznikají metonymie v kontextu a v aktuálním užití slova.²¹⁶ Stejně jako u metafor (viz výše) dělíme metonymii podle ustálenosti na aktuální a uzuální.²¹⁷ I uzuální metonymie stejně jako metafory mohou být výrazově nápadné a platí pro ně stejné podmínky. Například spojení ráda nosí zlato, které ve skutečnosti znamená zlaté šperky.²¹⁸

Jako součást metonymie je uváděna synekdocha, která představuje přenos slova na základě rozsahových poměrů denotátů.²¹⁹ Zastoupení se týká pojmenování části a celku, druhu a rodu, neurčitého a určitého počtu, plurálu a singuláru, konkrét a abstrakt.²²⁰ Ve sportovních přenosech lze očekávat nejčastější aplikaci instituce za odpovědnou osobu, tedy zastoupení celku za část.

Synekdochy nebudou v analýze sledovány, neboť jsou ve sportovních přenosech vysoce frekventované a z tohoto důvodu jsou vnímány neutrálně, výrazově nenápadně.

Dále Jílek řadí k metonymii také symbol, který označuje konkrétní předmět jako konvenční znak abstraktního pojmu. Jako příklad lze uvést kalich (husitství).²²¹ Ve sportovní oblasti jsou symboly často spojeny s jednotlivými kluby, pro které je charakteristický určitý znak (klokani – Bohemians, ďáblové – Manchester United, lišky – Leicester City ad.) Taková pojmenování budou započítávána do taxonomie lexikálních prostředků s aktualizacním potenciálem, neboť jsou neobvyklým označením jednotlivých organizací.

²¹⁶ Hauser 1980, str. 73.

²¹⁷ Jílek 2005, str. 47.

²¹⁸ Bednaříková – Jílek 2015, str. 104.

²¹⁹ Hauser 1980, str. 76.

²²⁰ Jílek 2005, str. 47.

²²¹ Tamtéž.

Příklady:

Jaromír Bosák (10. dubna 2018, 1. poločas: 48:52 – 48:53)

„Nevím, **školy** nemám.“

Vlastimil Vlášek (23. listopadu 2017, 1. poločas: 46:04 – 46:07)

„Má chuť do **fotbalu**.“

4.7.3 Hyperbolizovaná pojmenování

Hyperbola je synonymem pro zveličování, nadsázku.²²² Nemusí však jít pouze o zveličování, ale hyperbolická pojmenování mohou mít i opačný směr.²²³

Hyperbolizovaná pojmenování využívají nápadného užití substantiv (moře problémů), nebo konkrétních číslovek (tisíce diváků). Jako hyperbolické frazémy lze označit např. spojení tisícere díky.²²⁴

Příklady:

Jaromír Bosák (20. září 2018, 1. poločas: 23:52 – 23:54)

„Teď to byl **kopec smůly**.“

Vlastimil Vlášek (3. května 2018, 2. poločas: 45:53 – 45:56)

„**Tisíce šál** nad hlavami fanoušků.“

²²² Jílek 2005, str. 48.

²²³ Hrabák 1977, str. 152.

²²⁴ Bednaříková – Jílek 2015, str. 45.

5. Představení komentátorů

Je pro nás nezbytné se alespoň stručně seznámit se základními informacemi o komentátorech, kteří jsou podrobováni analýze, neboť jak již bylo výše zmíněno, výběr lexikálních prostředků v mluvených projevech je ovlivněn individuálními schopnostmi autora sdělení. Za nejdůležitější informace o autorech považujeme rok narození, místo narození, dosažené vzdělání a dosavadní pracovní zkušenosti.

5.1 Jaromír Bosák

Jaromír Bosák se narodil v roce 1965 v Chebu. V letech 1988 až 1992 vystudoval magisterské studium na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Od roku 1992 až do současnosti je zaměstnán v Redakci sportu České televize (dále jen ČT). V letech 1992 až 1995 pracoval pro sportovní zpravodajský pořad Branky, body, vteřiny. Krátce po roce 2000 zastupoval funkci šéfredaktora Redakce sportu ČT.

Jeho redakční pozicí je od počátků komentátorský post. Jeho primárním zaměřením je fotbal. V současné době se věnuje také golfovým přenosům. Již od roku 1994 se účastní velkých akcí jako mistrovství světa a Evropy ve fotbale. Pravidelně komentuje na obrazovkách ČT prestižní fotbalová utkání jako finále Ligy mistrů, Evropské ligy ad. Vedle ČT se od února 2019 podílí na vysílání fotbalových přenosů na Televizi Seznam.

Zkušenosti sbírá i na moderátorské pozici. V ranním vysílání ČT moderoval pořady Studio 6 a Dobré ráno. Dále se s ČT na pozici moderátora účastní i Olympijských her.²²⁵ Od roku 2017 zveřejňuje na internetovém serveru YouTube rozhovory se známými osobnostmi nejen ze světa sportu.

Po konci velkých sportovních akcí, kterých byl jako zaměstnanec ČT součástí, pravidelně vydává knihy. Je autorem celkem patnácti publikací.

5.2 Vlastimil Vlášek

Vlastimil Vlášek se narodil v roce 1981 v Písku. Je absolventem magisterského studia oboru Mediální studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy.

Ve sportovní redakci Českého rozhlasu – Radiožurnálu a v Redakci sportu ČT působil na externí pozici od roku 2002. V roce 2005 v Českém rozhlase skončil a v ČT se

²²⁵ Více o kariéře Jaromíra Bosáka v ČT na: „*Jaromír Bosák*“. Ceskatelevize.cz (online). [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/jaromir-bosak/>

od roku 2006 stal v Redakci sportu ČT zaměstnancem. Od té doby je jeho redakčním zařazením pozice redaktora, reportéra a komentátora především ve fotbalových přenosech.

V Redakci sportu začínal stejně jako Jaromír Bosák ve zpravodajském pořadu Branky, body, vteřiny. Poté se začal postupně posouvat. Přes komentování fotbalových sestřihů, moderování fotbalových studií a práce reportéra během přímých přenosů se dostal až na pozici komentátora fotbalových přímých přenosů první a druhé české fotbalové ligy. Od roku 2006 se podílel na mistrovství světa a Evropy především z pražského studia. Na Mistrovství Evropy v roce 2016 ve Francii a na Mistrovství světa 2018 v Rusku se účastnil přímo na pozici komentátora. V současné době zastává pozici komentátora i v zápasech národního mužstva, Ligy mistrů a Evropské ligy.²²⁶

6. Metodika analýzy

Pro analýzu byl vytvořen vzorek obsahující celkem osm fotbalových přenosů na sportovním programu veřejnoprávní ČT. Zaměřili jsme se pouze na již výše zmíněné komentátory, u kterých jsme analyzovali shodně po čtyřech přenosech. Každý analyzovaný vzorek měl v průměru 105 minut, dohromady jsme tedy pracovali se vzorkem o rozsahu 839 minut, tedy téměř 14 hodin.

Dva vzorky od každého komentátora byly vybrány z roku 2017 a další dva vzorky od každého komentátora z roku 2018. Do vzorku jsme záměrně nezařadili utkání české fotbalové reprezentace, neboť v takových zápasech komentátoři projevují daleko více emocí. Dále jsme vyloučili vzorky z domácích fotbalových lig, neboť videa z těchto přenosů nejsou dostupná online v archivu ČT. Do námi analyzovaného vzorku byly zařazeny pouze utkání z Evropské ligy a Ligy mistrů. Vzorek ve třech případech (jednou u Bosáka, dvakrát u Vláška) obsahuje utkání s účastí českého klubu. Takový faktor může eventuelně ovlivnit výběr lexikálních prostředků, avšak z důvodu nutné neangažovanosti sportovních komentátorů vůči sportovním klubům, nepovažujeme výběr takových utkání za nevhodný. Další podmínkou pro důvěryhodnost analyzovaného vzorku jsme považovali výběr přímých přenosů, kde jsou komentátoři na komentátorské pozici buď sami, nebo společně s fotbalovými experty. Z důvodu vyšší frekvence přenosů za účasti fotbalových expertů, jsme se rozhodli pro první variantu.

²²⁶ Více o kariéře Vlastimila Vláška v ČT: „*Vlastimil Vlášek*“. Ceskatelevize.cz (online). [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/vlastimil-vlasek/>

Všechny fotbalové přenosy, které byly zahrnuty do našeho vzorku, jsou dostupné v internetovém archivu ČT. Jednotlivá sledovaná utkání jsme i přes to připojili k práci na přenosném médiu.

Přímé přenosy jsme analyzovali od úvodní do poslední minuty. V analyzovaných přenosech se střídá slovní doprovod komentátora a fotbalového experta. Ve většině případů větší časový úsek připadá samotným komentátorům. Zaznamenávali jsme tedy pouze výpovědi sledovaných komentátorů, a to bez ohledu na monologičnost nebo dialogičnost sdělení.

Lexikální jednotky s aktualizacím potenciálem jsou identifikovány pomocí Internetové jazykové příručky, ASČS, SSČ, SNČJ, SSJČ, PSJČ, SČFI a jazykových korpusů řady SYN.

Konkrétně slova nářeční jsou vyhledávány v SNČJ. Frazémy jsou identifikovány a rozdělovány na základě SČFI. Jazykových korpusů řady SYN bylo užito pro identifikaci publicismů, neologismů a frazeologických neologismů. Zbylá slova jsou řazena dle odkazu Internetové jazykové příručky, ve většině případů s pomocí SSČ a SSJČ, popřípadě s ASČS. Na většinu zastaralých slov bylo užito PSJČ.

Konkrétní definice a podmínky, za kterých jsme lexémy řadili do určitých kategorií, jsou vysvětleny v teoretické části (viz výše). V mnoha případech náleží lexikální prostředky do více příznakových vrstev najednou.

Celkový a průměrný výskyt přepočítaný na 1 minutu projevu lexikálních prostředků s aktualizacím potenciálem v konkrétních kategoriích u každého komentátora bude zaznamenán přehledně v tabulkách (viz níže). Za každou kategorií bude provedeno dílčí shrnutí, ve kterém provedeme komparaci výsledků u Jaromíra Bosáka a Vlastimila Vláška.

7. Celkový a průměrný výskyt jednotlivých typů aktualizačních jednotek

V této kapitole bude pracováno s tabulkami, do kterých byly zaznamenány jednotlivé výsledky všech výše uvedených kategorií a podkategorií. Každá kategorie obsahuje dvě tabulky. První z nich představuje získané výsledky u přenosů Jaromíra Bosáka, druhá zpracovává výsledky u Vlastimila Vláška. Pro absolutní transparentnost jsou uvedeny v tabulkách výskyty všech jednotlivých kategorií a podkategorií u každého přenosu samostatně (uvedeno datum vysílání). Následně ve sloupci „celkový výskyt“ je obsažen součet výskytů u jednotlivých přenosů. Hodnoty ve sloupci „průměrný výskyt na přenos“ byly získány jako podíl celkového výskytu a počtu analyzovaných přenosů (u obou komentátorů se jednalo o 4 přímé přenosy). Při výpočtu „průměrného výskytu na 1 minutu“ byl celkový výskyt každé kategorie a podkategorie vydělen součtem délek čistých promluv komentátora ve všech analyzovaných přenosů. V případě Jaromíra Bosáka bylo pracováno s délkou promluv 182 minut – z celkového záznamu 417 minut – a u Vlastimila Vláška bylo dosaženo 169 minut – z celkového záznamu 422 minut. Celkový součet minut byl matematicky zaokrouhlen na jednotky. Výsledné hodnoty uvedeny v jednotlivých sloupcích byly zaokrouhleny na tisíce, neboť u sloupce „průměrný výskyt za minutu“ byla hodnota v některých případech blízká nule. Výsledky z tabulek budou interpretovány a zkomparovány za každou vrstvou příznaků.

Tabulka 1 – Vrstva lexémů podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Celonárodní	5	8	5	7	25	6,25	0,137
Obecně česká	5	8	5	7	25	6,25	0,137
Rozdíly územní	0	1	0	0	1	0,25	0,005
Regionalismy	0	0	0	0	0	0	0
Dialektismy	0	1	0	0	1	0,25	0,005
Rozdíly sociální	10	13	7	12	42	10,5	0,231
Slang	10	13	7	12	42	10,5	0,231
Argot	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	15	22	12	19	68	17	0,374

Tabulka 2 – Vrstva lexémů podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Celonárodní	0	2	5	1	8	2	0,047
Obecně česká	0	2	5	1	8	2	0,047
Rozdíly územní	0	0	0	0	0	0	0
Regionalismy	0	0	0	0	0	0	0
Dialektismy	0	0	0	0	0	0	0
Rozdíly sociální	16	17	14	11	58	14,5	0,343
Slang	16	17	14	11	58	14,5	0,343
Argot	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	16	19	19	12	66	16,5	0,391

Lexémy náležející do vrstvy podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka nebyla v analyzovaných přenosech příliš frekventovaná. Shodně u obou komentátorů nebyl zaznamenán výskyt regionalismů a argotu. U Jaromíra Bosáka se objevilo jediné nářeční slovo a užíval třikrát více obecně českého lexika. Vlastimil Vlášek naopak volil častěji slangová slova, která patřila k nejvíce užívaným u obou sledovaných komentátorů v této kategorii.

Tabulka 3 – Vrstva lexémů podle slohových příznaků

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Hovorová slova	39	44	30	31	144	36	0,791
Odborná slova	1	2	0	1	4	1	0,022
Knižní slova	24	25	13	18	80	20	0,440
Poetismy	0	0	0	0	0	0	0
Publicismy	3	10	10	14	37	9,25	0,203
Celkem	67	81	53	64	265	66,25	1,456

Tabulka 4 – Vrstva lexémů podle slohových příznaků

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Hovorová slova	20	28	30	24	102	25,5	0,604
Odborná slova	1	0	2	2	5	1,25	0,030
Knižní slova	8	12	8	19	47	11,75	0,278
Poetismy	0	0	0	0	0	0	0
Publicismy	19	19	17	17	72	18	0,426
Celkem	48	59	57	62	226	56,5	1,337

Vrstva lexémů podle slohových příznaků byla nejfrekventovanější kategorií a jedinou, která přesáhla hodnotu 1,0 průměrného výskytu na 1 minutu. Její častý výskyt byl mírně ovlivněn i zařazením slov hovorové češtiny. U Jaromíra Bosáka se často vyskytovala knižní slova a knižní frazeologismy. Vlastimil Vlášek téměř dvakrát častěji než Jaromír Bosák volil publicismy. Průměrný výskyt odborných slov se blíží nulové hranici a poetismy ve sledovaných fotbalových přenosech nebyly zaznamenány.

Tabulka 5 – Vrstva lexémů podle časových příznaků

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Slova zastaralá	4	3	4	4	15	3,75	0,082
Historismy	0	0	2	0	2	0,5	0,011
Archaismy	4	3	2	4	13	3,25	0,071
Neologismy	1	4	8	3	16	4	0,088
Frazeologické neologismy	7	7	10	12	36	9	0,198
Celkem	12	14	22	19	67	16,75	0,368

Tabulka 6 – *Vrstva lexémů podle časových příznaků*

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Slova zastaralá	1	1	1	2	5	1,25	0,030
Historismy	0	0	0	0	0	0	0
Archaismy	1	1	1	2	5	1,25	0,030
Neologismy	2	2	3	3	10	2,5	0,059
Frazeologické neologismy	5	6	2	10	23	5,75	0,136
Celkem	8	9	6	15	38	9,5	0,225

V užívání lexika podle časových příznaků dominoval Jaromír Bosák. Nejmenší výskyt z této kategorie měly historismy. Jaromír Bosák užil dva historismy, Vlastimil Vlášek žádné. Celkově slov zastaralých užil Jaromír Bosák třikrát více než Vlastimil Vlášek. Nejpočetnější podkategorií byly frazeologické neologismy. Jaromír Bosák jich užil 36, Vlastimil Vlášek 23.

Tabulka 7 – *Vrstva lexémů expresivních*

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Expresivita inherentní	15	9	17	18	59	14,75	0,324
Expresivita adherentní	17	15	17	9	58	14,5	0,319
Expresivita kontextová	3	5	2	4	14	3,5	0,077
Celkem	35	29	36	31	131	32,75	0,720

Tabulka 8 – *Vrstva lexémů expresivních*

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Expresivita inherentní	12	10	5	7	34	8,5	0,201
Expresivita adherentní	14	12	15	15	56	14	0,331
Expresivita kontextová	8	8	0	0	16	4	0,095
Celkem	34	30	20	22	106	26,5	0,627

Druhou nejčastější kategorií byla expresivní slova. Oba shodně užívali nejčastěji expresivitu adherentní. O málo setin byl naměřen vyšší průměrný výskyt u Vlastimila Vláška. Inherentní expresivita je druhou nejčastější položkou této kategorie. Nevyvážené užívání kontextové expresivity bylo zaznamenáno u Vlastimila Vláška. Ve dvou přenosech ji užil celkem šestnáctkrát, v dalších dvou ani jednou.

Tabulka 9 – *Vrstva lexémů cizích*

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Slova citátová, skutečné citáty, okřídlená slova	1	5	1	0	7	1,75	0,038

Tabulka 10 – *Vrstva lexémů cizích*

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Slova citátová, skutečné citáty, okřídlená slova	0	0	0	1	1	0,25	0,006

Podle nastavených pravidel byla vůbec nejméně užívanou kategorií vrstva cizích lexikálních prostředků. Jaromír Bosák užil celkem 7 cizích lexémů, z toho v druhém analyzovaném pořadu byl zaznamenán jeden lexikální prostředek třikrát. Vlastimil Vlášek cizí prostředek zvolil v jednom případě a z tohoto důvodu průměrný výskyt v této kategorii je téměř nula.

Tabulka 11 – *Pojmenování frazeologická a idiomatická*

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Frazémy	17	16	35	27	95	23,75	0,522
Frazémy neslovesné	4	4	16	9	33	8,25	0,181
Frazémy slovesné	9	10	17	13	49	12,25	0,269
Frazémy větné	4	2	2	5	13	3,25	0,071
Idiomy	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	17	16	35	27	95	23,75	0,522

Tabulka 12 – *Pojmenování frazeologická a idiomatická*

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Frazémy	15	20	23	19	77	19,25	0,456
Frazémy neslovesné	3	5	11	6	25	6,25	0,148
Frazémy slovesné	12	14	11	12	49	12,25	0,290
Frazémy větné	0	1	1	1	3	0,75	0,018
Idiomy	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	15	20	23	19	77	19,25	0,456

Z kategorie pojmenování frazeologická a idiomatická byly zaznamenány pouze frazeologismy. Idiomy nebyly identifikovány ani v jednom případě. Shodně nejpočetnějším typem frazeologismů byly slovesné. Výsledek výskytu slovesných frazémů byl u obou komentátorů zcela shodný. Vlastimil Vlášek užil minimum větných frazémů. Jejich průměrný výskyt na minutu se blíží nule.

Tabulka 13 – *Sémaziologicko-onomaziologické derivace*

Jaromír Bosák							
	26.9.2017	21.11.2017	10.4.2018	20.9.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Metafora	21	23	20	23	87	21,75	0,478
Přirovnání	0	6	2	8	16	4	0,088
Metonymie	1	1	2	0	4	1	0,022
Hyperbolizovaná pojmenování	0	1	2	3	6	1,5	0,033
Celkem	22	31	26	34	113	28,25	0,621

Tabulka 14 – *Sémaziologicko-onomaziologické derivace*

Vlastimil Vlášek							
	23.11.2017	5.12.2017	3.5.2018	4.10.2018	celkový výskyt	průměrný výskyt na přenos	průměrný výskyt na 1 minutu
Metafora	27	29	28	29	113	28,25	0,669
Přirovnání	3	1	3	3	10	2,5	0,059
Metonymie	1	0	0	0	1	0,25	0,006
Hyperbolizovaná pojmenování	0	2	1	1	4	1	0,024
Celkem	31	32	32	33	128	32	0,757

Z kategorie sémaziologicko-onomaziologických derivací byla nejvíce zaznamenána metafora. Její průměrný výskyt se u Jaromíra Bosáka blížil k 0,5 za jednu minutu. U Vlastimila Vláška se hodnota dostala přes 0,6. Naproti tomu metonymii oba užívali minimálně. Oba z nich šetřili také přirovnáními. Jaromír Bosák je užil šestnáctkrát, Vlastimil Vlášek desetkrát. Hyperbolizované pojmenování se vyskytlo průměrně 1 a 1,5x v jednom přenosu.

Závěr

V úvodu předkládané práce byla položena hlavní otázka – do jaké míry se liší výskyt aktualizačních prostředků u dvou komentátorů v rámci jedné organizace. Pro zodpovězení této otázky bylo nutné provést jejich identifikaci a komparaci. Analýze byli podrobeni komentátoři Jaromír Bosák a Vlastimil Vlášek z veřejnoprávního média ČT.

Nejprve byla vymezena v teoretické části taxonomie lexikálních prostředků s aktualizačním potenciálem, která stanovila pravidla pro identifikaci sledovaných lexémů v praktické části. Do zmíněné taxonomie bylo na základě odborné literatury a jednotlivých modifikací s ohledem na téma práce začleněno celkem 7 hlavních kategorií a 26 podkategorií.

S ohledem na získané výsledky lze na hlavní otázku práce odpovědět, že výskyt lexikálních prostředků s aktualizačním potenciálem v hlavních kategoriích u Jaromíra Bosáka a Vlastimila Vláška je s malými odchylkami podobný²²⁷. Výjimkou je kategorie slov cizích, neboť Vlastimil Vlášek užil pouze jednoho cizího lexému. Rozdíl průměrného výskytu v porovnání s Jaromírem Bosákem byl více než šestinásobný. U dalších kategorií byly zaznamenány rozdíly přibližně o jednu desetinu.

Větší rozdíly ukázaly výsledky spíše v jednotlivých podkategoriích. Největší rozdíl byl zaznamenán v podkategoriích vrstvy lexikálních prostředků podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka. Konkrétně u výskytu obecně českých slov, kdy jich Jaromír Bosák užil téměř třikrát více. S největším výskytem byl však v této kategorii u obou komentátorů zaznamenán slang. Obecně české lexikum, slang a dialektismus byly jedinými podkategoriemi, které se v rámci příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka vyskytovaly. V analyzovaných přenosech se však objevil jediný dialektismus. Tento fakt potvrdil Bartoškovu tvrzení z úvodu práce, že slangismy a slova obecné češtiny patří mezi typické jazykové prostředky zmiňované kategorie.

Zajímavé poznatky nabízí vrstva slov podle slohových příznaků. V teoretické části bylo zmíněno, že knižní slova patří v mluveném projevu k vyššímu vyjadřovacímu stylu. Velký průměrný výskyt byl zjištěn u Jaromíra Bosáka, který dosáhl hodnoty přes 0,4, a zároveň byl dvakrát vyšší než u Vlastimila Vláška. Nejfrekventovanější v dané

²²⁷ Z důvodu odlišné délky čisté promluvy komentátorů budou porovnávány pouze průměrné výskyty jednotlivých kategorií a podkategorií lexikálních prostředků s aktualizačním potenciálem na jednu minutu.

kategorii byla hovorová slova. V průměrném výskytu na jednu minutu jich užíval více Jaromír Bosák o přibližně dvě desetiny. Podle předpokladů uvedených v úvodu, bylo očekáváno, že ve fotbalových přenosech bude hojně užíváno publicismů. Tato podkategorie patří k těm frekventovanějším, avšak jejich výskyt nepovažujeme za výrazný. Vlastimil Vlášek v jejich průměrném užívání dosáhl hranice 0,4. Jaromír Bosák se jich vyvaroval a užíval jich v průměru dvakrát méně. U obou komentátorů měla největší zastoupení hovorová slova.

Po lexikálních prostředcích se slohovým příznakem byly nejužívanější expresivní jednotky a sémaziologicko-onomaziologické derivace. U konkrétních typů expresivního lexika nebyly zaznamenány velké rozdíly, avšak v kategorii sémaziologicko-onomaziologických derivací se výskyt u některých podkategorií u obou komentátorů lišil. Viditelný rozdíl, celkem o dvě desetiny, byl zaznamenán u metafor, kterých užíval více Vlastimil Vlášek. Naopak téměř nevolil metonymie. U Jaromíra Bosáka jejich celkový výskyt byl také nízký, avšak průměrný výskyt na jednu minutu je téměř čtyřikrát vyšší. Celkový průměrný výskyt na jednu minutu této celé kategorie opět souhlasí s tvrzením Bartoška, který uvedl tento typ lexikálních prostředků jako typický pro mluvené projevy.

Za zmínku stojí častá frekvence frazémů. Nejvíce užívaným typem byly frazémy slovesné. Jejich vyšší frekvence byla o malou odchylku vyšší u Vlastimila Vláška. Ten však téměř neužíval frazémů větných. U Jaromíra Bosáka byl naměřen 4x větší průměrný výskyt na jednu minutu. Neslovesných frazémů užíli oba podobně a jejich výskyt byl přibližně dvakrát menší než u slovesných frazémů. V této kategorii zmíníme také frazeologické neologismy, které byly zařazeny do vrstvy podle časových příznaků, avšak jsou úzce spojeny s frazeologickými pojmenováními. Jejich frekvence výskytu je porovnatelná s výskytem nevětných frazémů. Hodnota se u obou komentátorů opět příliš nelišila.

Na závěr práce lze konstatovat, že výsledky analyzovaného vzorku jsou podobné s výsledky předvýzkumu, kde nejfrekventovanější kategorií byla shodně jako v analyzovaném vzorku kategorie dle slohových příznaků. V předvýzkumu byl zaznamenán druhý nejvyšší výskyt u frazeologických pojmenování. V praktické části naší práce byl vypočítán vyšší výskyt u expresivních slov i sémaziologicko-onomaziologických derivací.

V rámci analýzy bylo nutné zjistit také čistou promluvu jednotlivého komentátora během přenosu. V tomto ohledu po přepočítání na procenta, bylo zjištěno, že Jaromír Bosák mluvil 44% a Vlastimil Vlášek 40% z celkové doby přenosu. Tento fakt však nebyl záměrem naší práce, ale je dalším zajímavým faktorem v porovnání mezi jednotlivými komentátory.

Analyzované pořady

Liga mistrů UEFA, Česká televize, vysíláno dne 26. září 2017

Liga mistrů UEFA, Česká televize, vysíláno dne 21. listopadu 2017

Evropská liga UEFA, Česká televize, vysíláno dne 23. listopadu 2017

Liga mistrů UEFA, Česká televize, vysíláno dne 5. prosince 2017

Liga mistrů UEFA, Česká televize, vysíláno dne 10. dubna 2018

Evropská liga UEFA, Česká televize, vysíláno dne 3. května 2018

Evropská liga UEFA, Česká televize, vysíláno dne 20. září 2018

Evropská liga UEFA, Česká televize, vysíláno dne 4. října 2018

Seznam zkratk

ASSČ	Akademický slovník současné češtiny
ČT	Česká televize
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
SČFI	Slovník české frazeologie a idiomatiky
SNČJ	Slovník nářečí českého jazyka
SSČ	Slovník spisovné češtiny
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého

Seznam použité literatury

BARTOŠEK, Jaroslav. *Žurnalistika: úvod do studia*. 1. vyd. Olomouc: Středisko distančního vzdělávání UP, 1997. 130 s.

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 467 s. ISBN 80-200-0020-8.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustrovala: Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s., 40 listů mp. příl.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003. 342 s. Jazykověda. ISBN 80-86642-00-3.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 2, Výrazy neslovesné. 2.*, přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. 547 s. ISBN 978-80-7335-217-2.

Český národní korpus - SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. /cit. březen 2019/ Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. 281 s.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: učebnice pro vys. školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 192, /1/ s. Učebnice pro vys. školy.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. In: Spisovná čeština a jazyková kultura: /Pražský linguistický kroužek/. V Praze: Melantrich, 1932. s. 32-84.

HRBÁČEK, Josef. *Citátové výrazy a jiné periferní lexikální prvky cizího původu v slovní zásobě češtiny* /online/. Slovo a slovesnost, 1971, roč. 32. č. 1. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2061> . /cit . 5. 3. 2019/

HRABÁK, Josef. *Poetika*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. 361 s.

HRADILOVÁ, Darina. *Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 120 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4841-1.

HUBÁČEK, Josef. *Nástin české stylistiky pro posluchače pedagogických fakult: aprobace pro 1.-4. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 113 s.

CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny: nár. vysokošk. učebnice pro stud. filoz. a pedag. fakult studijních oborů Český jazyk a literatura a Filologie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1991. 294 s. ISBN 80-04-23302-3.

- CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Vyd. 1. Brno, 1986.
- JEDLIČKA, Alois a kol. *Základy české stylistiky: učebnice pro studium učitelství pro zákl. devítileté školy na pedagog. fakultách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1970. 226 s.
- „Jaromír Bosák“. Ceskatelevize.cz (online). [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/jaromir-bosak/>
- JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty: studijní text pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 125 s. ISBN 80-244-1246-2.
- JÍLEK, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 120 s. ISBN 978-80-244-2218-3.
- JÍLEK, Viktor - BEDNAŘÍKOVÁ, Božena a kol. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 1 CD-ROM (233 stran). ISBN 978-80-244-4896-1.
- JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ a Jindřiška SVOBODOVÁ. *Jazyk moderátorů Událostí, hlavního zpravodajského pořadu České televize*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 1 CD-ROM (256 stran). Monografie. ISBN 978-80-244-5125-1.
- JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7420-007-6.
- KARLÍK, Petr a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995. 800 s. ISBN 8071061344.
- KRAJC, Ivo. *Výskyt aktualizačních jazykových prostředků v pořadu Události před a po změně jeho podoby v roce 2012*. Olomouc, 2015. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Viktor Jílek, Ph. D.
- MARTINCOVÁ, Olga, Vladimír MEJSTRÍK, Alben RANGELOVA, Václava HOLUBOVÁ, Zdeňka OPAVSKÁ a Zdeňka TICHÁ. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů*. 2. Praha: Academia, 2004, 568 s. ISBN 8020011684.
- MISTRÍK, Jozef. *Štylistika: vysokošk. učeb. pre filoz. a ped. fak. vys. šk. a pre Div. fak. VŠMU*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985. 582 s.
- MLČOCH, Miloš. *Sportovní reportáž jako typ komunikační situace (Analýza pořadu S mikrofonem za hokejem)*. In Hovorená podoba jazyka v médiích. Nitra, 2008.
- MINÁŘOVÁ, Eva. *Základy stylistiky češtiny*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 82 s. ISBN 80-210-1436-9.
- MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 289 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-2979-4.

OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3., rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 2007. 263 s. ISBN 978-80-7277-266-7.

SRPOVÁ, Hana. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998. 168 s. ISBN 80-7042-490-7.

SVOBODOVÁ, Ivana. *K stylovému využití jazykových prostředků v televizní sportovní reportáži*. /online/ *Naše řeč*, 1992, roč. 75, č. 2. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7060> /cit. leden - březen 2019/

ŠIMANDL, Josef. *Jak se šíří vychytávání*. /online/ *Naše řeč*, 2004, roč. 87, č. 2. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7768>. /cit. únor - březen 2019/

„*Vlastimil Vlášek*“. *Ceskatelevize.cz* (online). [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/vlastimil-vlasek/>

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: ČSAV, 1961. 139 s.

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Vrstva lexémů podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka	49
Tabulka 2 – Vrstva lexémů podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka	50
Tabulka 3 – Vrstva lexémů podle slohových příznaků	50
Tabulka 4 – Vrstva lexémů podle slohových příznaků	51
Tabulka 5 – Vrstva lexémů podle časových příznaků.....	51
Tabulka 6 – Vrstva lexémů podle časových příznaků.....	52
Tabulka 7 – Vrstva lexémů expresivních	52
Tabulka 8 – Vrstva lexémů expresivních	53
Tabulka 9 – Vrstva lexémů cizích	53
Tabulka 10 – Vrstva lexémů cizích	53
Tabulka 11 – Pojmenování frazeologická a idiomatická	54
Tabulka 12 – Pojmenování frazeologická a idiomatická	54
Tabulka 13 – Sémaziologicko-onomaziologické derivace.....	55
Tabulka 14 – Sémaziologicko-onomaziologické derivace.....	55